

Τεχνολογικό
Πανεπιστήμιο
Κύπρου

Σχολή Επιστημών
Υγείας

Πτυχιακή εργασία

**«Οι προτιμήσεις των λογοθεραπευτών όσον αφορά το είδος
των γραφικών συμβόλων»**

Άντρια Στυλιανού

Λεμεσός, Μάιος, 2020

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΥΠΡΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΥΓΕΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

Πτυχιακή εργασία

«Οι προτιμήσεις των λογοθεραπευτών όσον αφορά το είδος των
γραφικών συμβόλων»

της

Άντριας Στυλιανού

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια

Δρ. Ηλιάδα Πάμπουλου

Λεμεσός, Μάιος, 2020

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright Άντρια Στυλιανού, 2020

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της πτυχιακής εργασίας από το Τμήμα Επιστημών Αποκατάστασης του Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Τμήματος.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα την επιβλέπων καθηγήτρια μου Δρ. Ηλιάδα Πάμπουλου, γιατί μου πρόσφερε την ευκαιρία να ασχοληθώ με ένα εξαιρετικά ενδιαφέρον θέμα. Χωρίς την αμέριστη βοήθεια και τις απαραίτητες γνώσεις που μου παρείχε κατά την διάρκεια των σπουδών μου στο Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου, δεν θα είχα την δυνατότητα να διεξάγω επιτυχώς την παρούσα έρευνα. Την ευχαριστώ θερμά για όλες τις υποδείξεις και τις συμβουλές της, καθώς και για το ιδιαίτερα φιλικό κλίμα συνεργασίας που διαμόρφωσε. Χαίρομαι ιδιαίτερα που ήταν η επιβλέπων καθηγήτρια μου, αφού είχα την ευκαιρία να συνεργαστώ με έναν τόσο αξιόλογο άτομο. Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την καθηγήτρια μου Έλενα Θεοδώρου, για την βοήθεια που μου παρείχε όσον αφορά τον εντοπισμό συμμετεχόντων στην έρευνα που διεξήγαγα σε αυτή την δύσκολη περίοδο που όλος ο πλανήτης περνά λόγω Κορωνιού. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους εγγεγραμμένους λογοθεραπευτές που αφιέρωσαν χρόνο και έδειξαν ενδιαφέρον για να συμμετέχουν στην παρούσα έρευνα.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Επαυξητική και Εναλλακτική Επικοινωνία (ΕΕΕ) αναφέρεται σε όλες τις μορφές επικοινωνίας πλην της ομιλίας, που χρησιμοποιούνται έτσι ώστε να δώσουν την δυνατότητα σε ένα άτομο να επικοινωνήσει τις σκέψεις, ανάγκες, συναισθήματα και ιδέες του. Αυτό μπορεί να γίνει είτε με την ενίσχυση της ομιλίας του, είτε με την αντικατάσταση της, σε περίπτωση που δεν είναι δυνατή. Τα γραφικά σύμβολα αποτελούν ένα από τα μέσα που χρησιμοποιούνται σε αυτό το πεδίο. **Στόχος έρευνας:** Η διερεύνηση των προτιμήσεων των εγγεγραμμένων λογοθεραπευτών στην Κύπρο όσον αφορά τα γραφικά σύμβολα. **Μεθοδολογία:** Η συλλογή δεδομένων έγινε με συνεντεύξεις σε 50 εγγεγραμμένους λογοθεραπευτές. Για την διεξαγωγή της παρούσας έρευνας χρησιμοποιήθηκε ένα ερωτηματολόγιο με 21 ερωτήσεις που περιλάμβανε την άντληση των δημογραφικών στοιχείων του κάθε συμμετέχοντα, τις προτιμήσεις του καθώς και δεδομένα όσον αφορά την κατανόηση των συμβόλων. Επιπρόσθετα, χρησιμοποιήθηκαν δύο έντυπα Α3 τα οποία απεικόνιζαν τα γραφικά σύμβολα σε διαφορετική σειριοθέτηση. **Αποτελέσματα:** Τα αποτελέσματα φανέρωσαν πως οι συμμετέχοντες προτιμούν καλύτερα με βάση την οπτική αισθητική τα έγχρωμα σύμβολα. Όμως όταν κλήθηκαν να επιλέξουν με βάση την κατανόηση προτίμησαν τα μαυρόασπρα σύμβολα. Επιπλέον, οι συμμετέχοντες κατέδειξαν τα σύμβολα Microsoft Clipart ως τα πιο παιδικά και ως αυτά που θα επέλεγαν για τις επικοινωνιακές τους συνδιαλλαγές. Όμως όταν τους ζητήθηκε να επιλέξουν ένα τύπο συμβόλων που θα αποτελούσε το μοναδικό μέσο επικοινωνίας οι επιλογές τους μεταβλήθηκαν αφού σε αυτή την περίπτωση επέλεξαν τις πραγματικές φωτογραφίες. Ακόμα οι συμμετέχοντες κατέδειξαν τον τύπο συμβόλων ParticiPics ως τον πιο καταλληλότερο για ενήλικες. Οι περισσότεροι από τους συμμετέχοντες έχουν την άποψη πως η χρήση των γραφικών συμβόλων είναι εύκολη και θεωρούν ότι τα σύμβολα αυτά είναι χρήσιμα σε περίπτωση μη λεκτικής επικοινωνίας. **Συμπεράσματα:** Πολλοί παράγοντες ευθύνονται για την μεταβολή των επιλογών των συμμετεχόντων στην προσθήκη καινούργιων μεταβλητών, όπως είναι το χρώμα του συμβόλου, η εικονικότητα και τα χαρακτηριστικά του, καθώς και οι συνθήκες κάτω από τις οποίες θα το χρησιμοποιούσαν.

Λέξεις κλειδιά: Επαυξητική και Εναλλακτική Επικοινωνία, γραφικά σύμβολα, προτιμήσεις λογοθεραπευτών

ABSTRACT

Augmentative and Alternative Communication (AAC) refers to all forms of communication except speech, which are used to enable a person to communicate their thoughts, needs, feelings and ideas. This can be done either by enhancing their speech or by replacing it if it is not possible. Graphic symbols are one of the media used in this field. **Aim:** The aim of this research is to investigate the preferences of registered Speech and Language Therapists in Cyprus regarding graphic symbols. **Methodology:** The data collection was done through interviews with 50 registered Speech and Language Therapists. To conduct this research, a questionnaire with 21 questions was used which included the extraction of the demographic data of each participant, their preferences as well as data regarding the understanding of the symbols. In addition, two A3 forms were used which depicted the graphic symbols in a different order. **Results:** The results showed that the participants prefer the colored symbols better based on the visual aesthetics. But when asked to choose based on understanding, they preferred black and white symbols. In addition, participants demonstrated the Microsoft Clipart symbols as the most childish and as the ones they would choose for their communications needs. But when they were asked to choose a type of symbols that would be the only means of communication, their choices changed as in this case they chose the real photos. Also, the participants showed the ParticiPics type of symbols as the most suitable for adults. Most of the participants are of the opinion that the use of graphic symbols is easy and they consider that these symbols are useful in case of non-verbal communication. **Conclusions:** Many factors are responsible for changing the choices of participants in adding new variables, such as the color of the symbol, its virtuality and features, as well as the conditions under which they would use it.

Keywords: Augmentative and Alternative Communication, graphic symbols, Speech and Language Pathologists' preferences

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1: Πέντε σειρές συμβόλων (φάση πρώτη).....	23
Πίνακας 2: Τέσσερις σειρές συμβόλων (δεύτερη φάση)Ανάλυση Δεδομένων.....	24

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 1: Παράδειγμα χρήσης του Talking Mats (Murphy & Oliver, 2013, σελ. 4)	18
Διάγραμμα 2: Θεματολογία του Talking Mats (Murphy & Oliver, 2013, σελ. 5)	18
Διάγραμμα 3: Παράδειγμα θεματολογίας «αυτοσυντήρησης» του Talking Mats (Murphy & Oliver, 2013, σελ. 5).....	19
Διάγραμμα 4: Προτιμήσεις συμμετεχόντων όσον αφορά το χρώμα του συμβόλου	26
Διάγραμμα 5: Προτιμήσεις συμμετεχόντων όσον αφορά την κατανόηση βάσει χρώματος του συμβόλου.....	26
Διάγραμμα 6: Προτιμήσεις τύπων συμβόλων	27
Διάγραμμα 7: Προτιμήσεις τύπου συμβόλων για επικοινωνιακή αλληλεπίδραση	28
Διάγραμμα 8: Σειρά προτίμησης συμμετεχόντων για τύπο συμβόλων που προτιμούν καλύτερα.....	29
Διάγραμμα 9: Προτιμήσεις σειράς συμβόλων που είναι καταλληλότερα για παιδιά....	30
Διάγραμμα 10: Προτιμήσεις συμβόλου που είναι καταλληλότερο για παιδιά.....	31
Διάγραμμα 11: Προτιμήσεις τύπου συμβόλων καταλληλότερου για ενήλικες.....	32
Διάγραμμα 12: Προτιμήσεις μεμονωμένου συμβόλου καταλληλότερου για ενήλικες.	33
Διάγραμμα 13: Σειρά προτίμησης σειρών συμβόλων καταλληλότερων για ενήλικες..	33
Διάγραμμα 14: Σειρά προτίμησης μεμονωμένων συμβόλων καταλληλότερων για ενήλικες (σειρά πόνος)	34
Διάγραμμα 15: Κατανόηση εννοιών μέσα από σειρές συμβόλων.....	35
Διάγραμμα 16: Κατανόηση μεμονωμένου συμβόλου συγκεκριμένης σειράς (σειρά χαρά)	36
Διάγραμμα 17: Σειρά μεμονωμένων συμβόλων βάσει μέγιστης κατανόησης (σειρά πόνος).....	37
Διάγραμμα 18: Χρήση συμβόλων σε περίπτωση μη λεκτικής επικοινωνίας.	38

Διάγραμμα 19: Απόψεις συμμετεχόντων για το αν θεωρούν την χρήση των συμβόλων εύκολη ή δύσκολη.....	39
---	----

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΤΕΠΑΚ: Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου

ΕΕΕ: Επαυξητική και Εναλλακτική Επικοινωνία

ΑΑC: Augmentative and Alternative Communication

ΑΠΟΔΟΣΗ ΟΡΩΝ

AAC: Augmentative and Alternative Communication

1 Εισαγωγή

1.1 Επαυξητική και Εναλλακτική Επικοινωνία

Η Επαυξητική και Εναλλακτική Επικοινωνία (ΕΕΕ) επικεντρώνεται στην υποστήριξη των ατόμων με πολύπλοκες επικοινωνιακές ανάγκες, έτσι ώστε να είναι σε θέση να ανταλλάσσουν τις σκέψεις και τις ιδέες τους με άλλους, μέσω διαφορετικών τρόπων επικοινωνίας (Beukelman & Mirenda, 2013). Το πεδίο της ΕΕΕ εστιάζεται στα διάφορα μέσα, τεχνικές και στρατηγικές που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να ενισχύσουν, είτε προσωρινά είτε μόνιμα, άτομα που έχουν περιορισμένη, ή καθόλου λειτουργική λεκτική επικοινωνία (Glennen & DeCoste, 1997; Beukelman & Mirenda, 2013). Πρόκειται για ένα πεδίο το οποίο εστιάζεται σε διάφορες μορφές επικοινωνίας, με διάφορα άτομα σε διαφορετικές καταστάσεις. Τα θετικά οφέλη της ΕΕΕ έχουν τεκμηριωθεί εκτενώς τόσο για αναπτυξιακές όσο και για επίκτητες επικοινωνιακές διαταραχές για άτομα διαφόρων ηλικιών (Beukelman & Mirenda, 2013). Έρευνες έχουν φέρει στο φως στοιχεία, που υποστηρίζουν ότι η ΕΕΕ μπορεί να παρέχει μια ποικιλία ωφελειών όσον αφορά τις γλωσσικές, επικοινωνιακές και κοινωνικές δεξιότητες ενός ατόμου (Light & Drager, 2007).

Οι τρόποι όπου οι διάφοροι τρόποι ΕΕΕ μπορούν να χρησιμοποιηθούν διαφοροποιούνται σε δύο κατηγορίες, συγκεκριμένα (α) με βοήθεια και (β) χωρίς βοήθεια (Mirenda, 2003; Fuller & Pamproulou, 2020). Η επικοινωνία χωρίς βοήθεια, δεν απαιτεί την χρήση οποιουδήποτε επιπρόσθετου εξοπλισμού, πέραν του σώματος του ατόμου και περιλαμβάνει την χρήση συμβόλων όπως χειρονομίες, εκφράσεις προσώπου, νεύματα κλπ. Από την άλλη η επικοινωνία με βοήθεια, απαιτεί την χρήση επιπρόσθετων πόρων, που δεν υπάρχουν ήδη στο άτομο, όπως βιβλία επικοινωνίας, ομιλούμενα προϊόντα (π.χ. BIGMack, Talking Tiles), συσκευές επικοινωνίας, τάμπλετ τα οποία αυτά περιλαμβάνουν ταυτόχρονα τη χρήση γραφικών συμβόλων όπως φωτογραφίες, εικόνες, σύμβολα Μάκατον και Widgit (Pamproulou & Fuller, 2020). Τα γραφικά σύμβολα είναι το επίκεντρο της συγκεκριμένης πτυχιακής και επεξηγούνται αναλυτικότερα στην επόμενη ενότητα.

1.2 Γραφικά Σύμβολα.

Τα γραφικά σύμβολα είναι αρχικά οπτικά σύμβολα. Στον κόσμο μας υπάρχουν ποικίλα οπτικά σύμβολα τα οποία χρησιμοποιούνται από τους ανθρώπους κατά την καθημερινότητα τους, από τις οδηγίες σε οικιακές συσκευές έως και τις πινακίδες που υπάρχουν στον δρόμο και στα αεροδρόμια (Abbott & Detheridge 2006; Danos 2014). Εάν αντί για οδικά σύμβολα στον δρόμο υπήρχαν κείμενα, τότε θα ήταν άχρηστο για κάποιον που δεν μπορεί να διαβάσει την συγκεκριμένη γλώσσα, χρονοβόρο και επικίνδυνο κατά την οδήγηση. Έτσι, η χρήση συμβόλων διευκολύνει την επικοινωνία και είναι ένας εύκολος τρόπος, για τα άτομα, να εξυπηρετήσουν τις ανάγκες τους άμεσα.

Τα οπτικά σύμβολα στο πεδίο της ΕΕΕ έχουν ταυτόχρονα τον τίτλο ως γραφικά σύμβολα επειδή είναι εικονικά και μπορούν να εκτυπωθούν (Pamroulou & Fuller, 2020). Τα γραφικά σύμβολα μπορούν να θεωρηθούν ως επαυξητικά και εναλλακτικά μέσα επικοινωνίας για άτομα που αντιμετωπίζουν επικοινωνιακές διαταραχές και δεν μπορούν να χρησιμοποιήσουν την ομιλία τους ως μέσο επικοινωνίας με άλλα άτομα. Επίσης, μπορούν να θεωρηθούν ως μέσα που διεγείρουν την οπτική νοημοσύνη για τον εμπλουτισμό των επικοινωνιακών δεξιοτήτων. Οι Sandall και Schwartz (1991), ενθαρρύνουν τους γονείς και τους εκπαιδευτικούς να συμπεριλάβουν την χρήση των εικόνων και των συμβόλων στην καθημερινότητα τους, για να βελτιώσουν την κατανόηση των παιδιών με αναπηρίες και να προωθήσουν την κοινωνική αλληλεπίδραση και συμμετοχή όλων των παιδιών με και χωρίς αναπηρίες.

Επίσης γραφικά σύμβολα, είναι τα σύμβολα τα οποία μέσω της οπτικής οδού αναπαριστούν το αναφερόμενο (Pamroulou, 2017). Λόγω της διαφορετικής φύσης του κάθε συμβόλου, τα χαρακτηριστικά και οι ιδιότητες τους ποικίλλουν. Οι ιδιότητες αυτές ανταποκρίνονται σε μεγάλο εύρος ηλικίας χρηστών και καλύπτουν πολλούς τομείς όσον αφορά το λεξιλόγιο και την εκφραστικότητα της γλώσσας. Ο βαθμός εικονικότητας του συμβόλου καθορίζει τον βαθμό απομνημόνευσης και την ικανότητα εκμάθησης του (Sevcik, Ronski & Wilkinson, 1991). Η

εικονικότητα αυτή, μπορεί να διαβαθμιστεί σε διαφανή, ημιδιαφανή και αδιαφανή (Sevcik et al., 1991). Η διαφάνεια των συμβόλων, ορίζεται ως η ικανότητα των ατόμων να αναγνωρίσουν και να κατανοήσουν το νόημα που κρύβεται πίσω από αυτό, χωρίς κάποια εξήγηση ή προηγούμενη εκπαίδευση, διότι το σύμβολο μοιάζει πολύ με το αναφερόμενο που αναπαριστά (Mirenda & Locke, 1989). Αντιθέτως, η ημιδιαφάνεια των συμβόλων, αναφέρεται στον βαθμό όπου τα άτομα μπορούν να συμπεράνουν το νόημα που αντιπροσωπεύει ένα γραφικό σύμβολο, με κάποια ελάχιστη εξήγηση ή διδασκαλία. Σε αυτή την περίπτωση οι Sevcik et al., (1991, p. 164) επισημαίνουν ότι «η σχέση μεταξύ του συμβόλου και της αναφοράς του αποκαλύπτεται μέσω κάποιας μορφής διδασκαλίας». Τα αδιαφανή σύμβολα ωστόσο, δεν έχουν οπτική σχέση μεταξύ συμβόλου και αναφερόμενου, ακόμα και όταν παρουσιάζονται μαζί, λόγω του ότι είναι πιο αφηρημένα. Έτσι, μια από τις κύριες μεταβλητές που επηρεάζουν την εκμάθηση των συμβόλων, είναι ο βαθμός εικονικότητας τους (Mizuko & Reichle, 1989).

Μια άλλη ιδιότητα που μπορεί να τα χαρακτηρίζει είναι η προσαρμοστικότητα τους (Fuller & Lloyd, 1997). Είναι δηλαδή η ικανότητα τους να χρησιμοποιηθούν με πολλαπλές έννοιες, ανάλογα με την περίπτωση που τα χρησιμοποιεί το άτομο, ή ακόμα να μπορούν να δημιουργηθούν, με τον συνδυασμό τους, νέες έννοιες. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι μερικά συστήματα συμβόλων έρχονται σε αντιστοιχία με τον γραπτό λόγο, πράγμα που είναι ιδιαίτερα βοηθητικό στην δημιουργία κατανόησης και αντίληψης της γραμματικής και του συντακτικού λόγου (Κουρουπέτρογλου & Λιάλιου, 2000). Έτσι, μέσω της κατάκτησης τέτοιου είδους συστήματος, είναι εφικτή η βαθύτερη αντίληψη των δομών της γλώσσας από άτομα που δεν είναι εξοικειωμένα με έννοιες που τις αποτελούν. Ένα παράδειγμα γραφικών συμβόλων είναι τα Blissymbolics τα οποία δημιουργήθηκαν το 1965 από τον Bliss και την σύζυγο του. Παρόλο που αρχικά οι δημιουργοί του συγκεκριμένου συνόλου συμβόλων είχαν ως στόχο στο να φέρουν την ειρήνη στον κόσμο για πάντα δημιουργώντας μια καινούρια γλώσσα η οποία θα είναι κοινή για όλους απέτυχαν στον πρωταρχικό τους στόχο. Όμως το 1971 η λογοθεραπεύτρια McNaughton χρησιμοποίησε τα συγκεκριμένα σύμβολα σε άτομα αναπηρίες και διαφάνηκε ότι τα Blissymbolics μπορούν να χρησιμοποιηθούν αποτελεσματικά για επικοινωνιακούς σκοπούς (Pamproulou, 2017).

Ένα άλλο χαρακτηριστικό των γραφικών συμβόλων που χρησιμοποιούνται ευρέως στο πεδίο της ΕΕΕ και λαμβάνεται σοβαρά υπόψη κατά την διαδικασία αξιολόγησης και μετέπειτα παρέμβασης είναι το χρώμα. Όπως αναφέρει η Mirenda και η Locke (1989), το χρώμα διευκολύνει στην αναγνώριση των γραφικών συμβόλων, για παιδιά και νέους ενήλικες ηλικίας από 3-20 ετών. Τα πλείστα σύνολα γραφικών συμβόλων που υπάρχουν ήταν διαθέσιμα με χρώμα εκτός από τα σύνολα συμβόλων Μάκατον και Widgit. Παρόλο που και τα δύο σύνολα συμβόλων είναι διαθέσιμα πλέον με χρώμα τα Μακατον βρίσκονται στην αγορά ως μαυρόασπρα και αν ένα άτομο επιθυμεί να τα χρησιμοποιήσει με χρώμα πρέπει αυτό να ζητηθεί από το Makaton Charity. Αντιθέτως τα Widgit σύμβολα μέχρι το 2002 ήταν μαυρόασπρα γιατί οι δημιουργοί τους (Tina and Mike Detheridge) πίστευαν ότι το χρώμα αποσπούσε την προσοχή των ανθρώπων που τα χρησιμοποιούσαν. Παρόλα αυτά, από το 2002, αυτό άλλαξε και τα σύμβολα είναι πλέον διαθέσιμα τόσο με χρώμα όσο και μαυρόασπρα μιας και στο λογισμικό που χρησιμοποιεί το άτομο ή ο ειδικός υπάρχει η επιλογή ύπαρξης χρώματος ή όχι (Pamroulou, 2015).

Αναφορικά με τον σκοπό για τον οποίο τα γραφικά σύμβολα μπορούν να χρησιμοποιηθούν, οι Pamroulou και Detheridge (2007, σελ. 21-22) σημείωσαν ότι ορισμένα σύνολα γραφικών συμβόλων δημιουργήθηκαν «για σκοπούς επικοινωνίας και για να εξυπηρετούν σκοπούς σε προσωπικό επίπεδο, όπως διαβατήρια/ βιβλία επικοινωνίας». Κάποια άλλα σύνολα συμβόλων έχουν αναπτυχθεί για την εξυπηρέτηση όσον αφορά την γραμματική, αφού μπορούν να χρησιμοποιηθούν με τέτοιο τρόπο ώστε να μπορεί το άτομο να αναγνώσει ή να γράψει κάτι, ή ακόμα και να αποκτήσει πρόσβαση στο διαδίκτυο. Επίσης, σύμφωνα με τους ίδιους ερευνητές, τα σύμβολα μπορούν να δώσουν την δυνατότητα της εύκολης πρόσβασης στο περιβάλλον από άτομα που το χρειάζονται (Pamroulou & Detheridge 2007). Εστιάζοντας στον επικοινωνιακό σκοπό, η επικοινωνία με την χρήση των γραφικών συμβόλων μπορεί να γίνει με δύο τρόπους. Ο πρώτος τρόπος και πιο παλιός, είναι η χαμηλή τεχνολογία που περιλαμβάνει την χρήση βιβλίων επικοινωνίας. Με την ανάπτυξη της τεχνολογίας, πλέον υπάρχει η δυνατότητα επικοινωνίας μέσω της χρήσης μιας ηλεκτρονικής συσκευής η οποία περιέχει όλα τα σύμβολα που χρειάζεται το άτομο, χωρίς να χρειάζεται να έχει παντού το υπερογκώδες βιβλίο του (Barrett & Herriotts, 1995). Αυτός ο τρόπος ονομάζεται υψηλή τεχνολογία και είναι πιο σύγχρονος, γρήγορος και εύκολος για τον χρήστη να επικοινωνήσει. Φυσικά υπάρχει και η μεσαία τεχνολογία όπου τα

γραφικά σύμβολα χρησιμοποιούνται σε διάφορα ομιλούμενα προϊόντα (talking products) τα οποία συνήθως λειτουργούν με μπαταρίες.

1.3 Διαθέσιμα Σύμβολα Γραφικών Συμβόλων

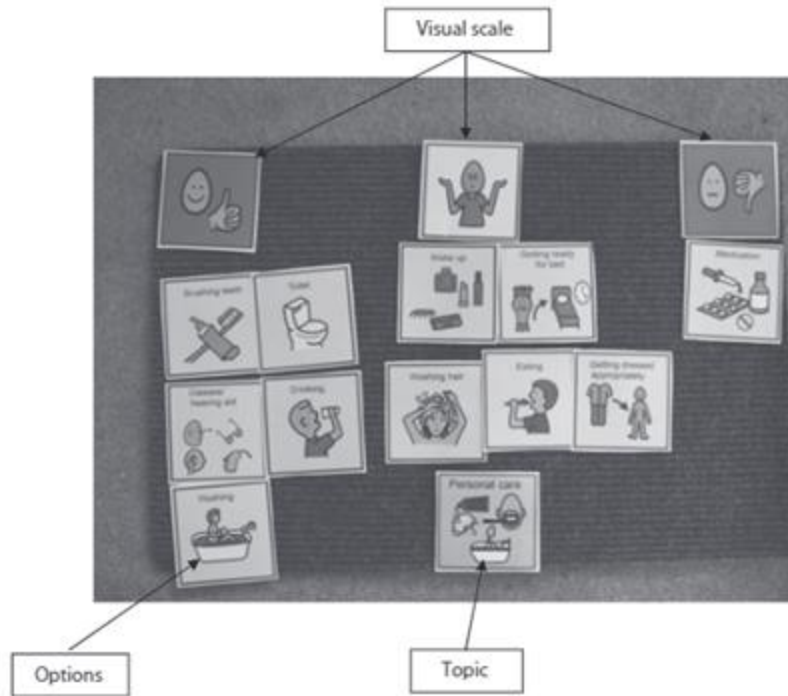
Όπως αναφέρεται στην υφιστάμενη βιβλιογραφία υπάρχουν δεκάδες σύνολα γραφικών συμβόλων που δημιουργήθηκαν έχοντας ως στόχο να στηρίξουν τα άτομα με μειωμένη ή καθόλου λεκτική λειτουργική επικοινωνία (Beukelman & Mirenda, 2013; Pamproulou, 2017; Pamproulou & Fuller, 2020). Εστιάζοντας στα διάφορα σύνολα γραφικών συμβόλων που υπάρχουν κάποια από αυτά είναι τα Μάκατον, Talking Mats, τα Widgit και φυσικά οι φωτογραφίες και οι εικόνες που χρησιμοποιούνται ευρέως στο πεδίο της λογοθεραπείας και της ΕΕΕ (Pamproulou & Fuller, 2019). Οι φωτογραφίες δεν είναι τίποτα άλλο παρά μόνο η πιστή απεικόνιση της πραγματικότητας, διότι είναι ο πιο άμεσος τρόπος να μεταφερθεί μια έννοια, όπως ακριβώς την βλέπουν τα μάτια του κάθε ανθρώπου στην πραγματικότητα. Η έννοια που αναπαρίσταται σε μια εικόνα, μερικές φορές είναι δύσκολο να γίνει αντιληπτή, αν δεν βρίσκεται μέσα σε ένα περιβάλλον το οποίο θα μπορέσει να ανατροφοδοτήσει τον χρήστη με επιπλέον πληροφορίες για το τι αναπαράστει η εικόνα (Detheridge & Detheridge, 2002; Beukelman & Mirenda, 2013). Η αναπαράσταση όμως των εννοιών πρέπει να είναι γενικευμένη έτσι ώστε να μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε ποικιλία αντικειμένων και όχι μόνο σε συγκεκριμένα αντικείμενα. Δηλαδή, η χρήση της φωτογραφίας του σπιτιού του υποκειμένου, για την αναπαράσταση της έννοιας “σπίτι” μπορεί να εκληφθεί από αυτόν ως η έννοια «το σπίτι μας» (Κουρουπέτρογλου & Λιάλιου, 2000). Έτσι η λανθασμένη επιλογή των φωτογραφιών μπορεί να σταθεί εμπόδιο, στην επικοινωνία των επιθυμιών του χρήστη. Υπάρχουν και περιπτώσεις όπου οι χρήστες, που χρησιμοποιούν τις φωτογραφίες ως την προσωπική τους γλώσσα, υποδεικνύουν μια συγκεκριμένη φωτογραφία για να εκφράσουν μια συγκεκριμένη ανάγκη, και οι συνομιλητές τους δεν αντιλαμβάνονται αυτή την ανάγκη και αρχίζουν να περιγράφουν το τι βλέπουν στην φωτογραφία (Κουρουπέτρογλου & Λιάλιου, 2000).

Πέραν των φωτογραφιών και των εικόνων έχουν αναπτυχθεί αρκετά σύνολα γραφικών συμβόλων από διάφορους ειδικούς (π.χ. λογοθεραπευτές) έτσι ώστε να χρησιμοποιηθούν στο πεδίο της Επαυξητικής και Εναλλακτικής Επικοινωνίας. Ένα από αυτά τα σύνολα συμβόλων

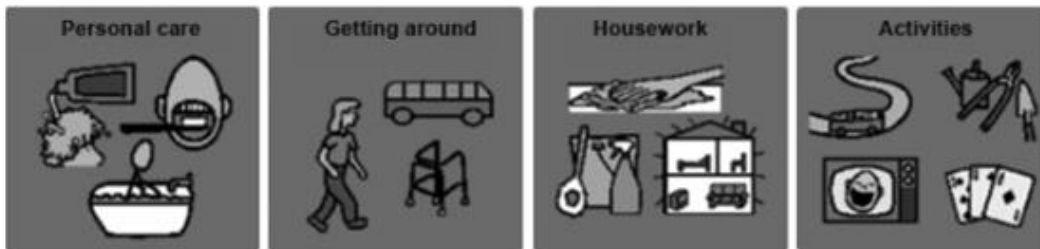
είναι τα Μάκατον τα οποία χρησιμοποιούνται στο γλωσσικό σύστημα Μακατον (Makaton Vocabulary Development Project). Το γλωσσικό σύστημα Μακατον είναι ένα από τα πιο γνωστά συστήματα επικοινωνίας και το οποίο δημιουργήθηκε στο Ηνωμένο Βασίλειο το 1972-73 από την λογοθεραπεύτρια Margaret Walker (Walker & Grove, 1990). Το συγκεκριμένο σύστημα αποτελείται από το βασικό λεξιλόγιο (πυρήνας) που περιλαμβάνει 450 έννοιες και είναι οργανωμένο σε στάδια, καθώς και από το λεξιλόγιο πηγή που περιλαμβάνει περισσότερες από 7000 έννοιες. Χρησιμοποιείται με νοήματα ή/και γραφικά σύμβολα, και πάντα με ομιλία. Το βασικό λεξιλόγιο είναι ένα μικρό λεξιλόγιο εννοιών που χρησιμοποιείται για την έναρξη λειτουργικής επικοινωνίας και για την έκφραση βασικών αναγκών (Pamproulou, 2017). Το λεξιλόγιο πυρήνας μπορεί να θεωρηθεί ως σημείο εκκίνησης στην ανάπτυξη της γλώσσας. Στο Ηνωμένο Βασίλειο τα νοήματα προέρχονται από την βρετανική νοηματική γλώσσα της κοινότητας των κωφών. Χαρακτηριστικά της φυσικής νοηματικής γλώσσας όπως η έκφραση του προσώπου και τροποποιήσεις του χεριού ενσωματώνονται (Pamproulou & Theodorou & Petinou, 2018).

Ένα άλλο σύνολο συμβόλων είναι τα Talking Mats και δημιουργήθηκαν έτσι ώστε να χρησιμοποιηθούν στην μέθοδο Talking Mats. Το Talking Mats είναι ένα πλαίσιο επικοινωνίας, που αναπτύχθηκε στο Πανεπιστήμιο του Stirling για να βοηθήσει άτομα με δυσκολίες επικοινωνίας να εκφράσουν τις απόψεις τους για μια σειρά θεμάτων. Είναι εύκολα προσβάσιμο και μπορεί να χρησιμοποιηθεί με άτομα με άνοια (Allan, 2001). Το συγκεκριμένο πλαίσιο εστιάζεται σε τρεις γενικές κατευθυντήριες γραμμές: σύνολα συμβόλων εικόνας - θέμα, επιλογές και οπτική κλίμακα (Murphy & Cameron 2008). Μόλις επιλεγεί το θέμα, το άτομο λαμβάνει τις επιλογές, οι οποίες είναι σε μορφή συμβόλων Talking Mats (ή άλλο σύνολο συμβόλων) του ζητείται να σκεφτεί πως αισθάνεται για αυτό. Έπειτα μπορεί να τοποθετήσει το σύμβολο στην οπτική κλίμακα για να υποδείξει πως αισθάνεται. Οι συμμετέχοντες λαμβάνουν όσο χρόνο χρειάζονται για να απαντήσουν και παρέχονται κενά τετράγωνα (εικόνα 1,2) έτσι ώστε να μπορούν οι συμμετέχοντες να προσθέσει επιπρόσθετες επιλογές (Murphy & Cameron 2008). Οι ερευνητές Murphy, Joan, Cindy, Gray και Cox (2007) συμπέραναν μέσα από την έρευνα τους πως τα σύμβολα αυτά βελτιώνουν σημαντικά την ικανότητα των ατόμων με άνοια να επικοινωνήσουν, καθώς αυξάνει την ποιότητα φροντίδας βοηθώντας τα άτομα να επικοινωνήσουν τις απόψεις τους για μια σειρά θεμάτων. Πιο συγκεκριμένα, ανέφεραν πως οι

συνομιλίες χρησιμοποιώντας τα σύμβολα Talking Mats διήρκησαν περισσότερο από το συνηθισμένο, μειώθηκαν επαναλαμβανόμενες φράσεις ή ενέργειες και ενισχύθηκε η αξιοπιστία των πληροφοριών που έδιναν τα άτομα με άνοια. Φαίνεται ότι το κίτρινο χρώμα που χρησιμοποιείται στα συγκεκριμένα σύμβολα να ευνοεί περισσότερο τα άτομα με άνοια (Wijk, Berg, Sivik & Steen, 1999).

Διάγραμμα 1: Παράδειγμα χρήσης του Talking Mats (Murphy & Oliver, 2013, σελ. 4)

Διάγραμμα 2: Θεματολογία του Talking Mats (Murphy & Oliver, 2013, σελ. 5)

Διάγραμμα 3: Παράδειγμα θεματολογίας «αυτοσυντήρησης» του Talking Mats (Murphy & Oliver, 2013, σελ. 5)

Υπάρχει μεγάλη ποικιλία γραφικών συμβόλων όπου μπορούν να χρησιμοποιηθούν στο πεδίο της Επαυξητικής και Εναλλακτικής Επικοινωνίας. Οι λογοπαθολόγοι ωστόσο, οφείλουν να κάνουν την σωστή επιλογή για τον ενδιαφερόμενο, χωρίς να επηρεάζονται από εξωτερικούς παράγοντες όπως για παράδειγμα τη συχνότητα χρήσης ενός συγκεκριμένου συνόλου συμβόλων από μεγάλο αριθμό χρηστών. Ο λογοπαθολόγος οφείλει να αξιολογήσει την σχέση που υπάρχει ανάμεσα στο σύμβολο και το αναφερόμενο που αναπαριστά, το επίπεδο συμβολικής κατανόησης και τις δεξιότητες του κάθε ατόμου ξεχωριστά (Mirenda & Locke, 1989; Glennen & DeCoste 1997; Dietz, Quach, Lund & McKelvey, 2012).

Επιπρόσθετα, κάθε υποψήφιος χρήστης, έχει τις δικές του ιδιαιτερότητες, προτιμήσεις και ανάγκες, σημαντικές πληροφορίες οι οποίες πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την διαδικασία επιλογής του καταλληλότερου συνόλου συμβόλων για τον χρήστη.

Αναφορικά με τις προτιμήσεις των ατόμων με αναπηρίες στην Κύπρο διεξάχθηκε μια έρευνα από την Pamproulou και Diamanti (2020), η οποία εστιάστηκε σε άτομα με Διαταραχή στο Αυτιστικό Φάσμα και σε άτομα με νοητική αναπηρία. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, η πλειοψηφία των συμμετεχόντων προτίμησαν τα έγχρωμα σύμβολα, κάτι που έρχεται σε αντιπαράθεση με την υπάρχουσα βιβλιογραφία, στην οποία στηρίζεται η χρήση μαυρόασπρων συμβόλων σε άτομα με Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος, λόγω των μειωμένων ερεθισμάτων (Ropar & Mitchell, 2001). Οι συμμετέχοντες έδειξαν να προτιμούν τις πραγματικές φωτογραφίες παρά των υπόλοιπων συνόλων συμβόλων που τους παρουσιάστηκαν, πράγμα που έρχεται εν

αντιθέσει με τις επιλογές που κάνουν οι λογοθεραπευτές στις συνεδρίες τους (Διαμαντή 2019; Pamproulou & Diamanti, 2020).

Περαιτέρω, πρόσφατα πραγματοποιήθηκε ακόμη μια έρευνα η οποία όμως αυτή την φορά εστιάζοταν στους τυπικώς αναπτυσσόμενους ενήλικες (Φωτίου, 2019). Διαφάνηκε πως η ηλικία των συμμετεχόντων δεν επηρεάζει την προτίμηση των συμβόλων. Πολλοί από τους συμμετέχοντες επέλεξαν τα έγχρωμα ως τα σύμβολα που θεωρούσαν πιο παιδικά και ως τα σύμβολα που θα προτιμούσαν να χρησιμοποιήσουν αν ήταν ο μόνος τρόπος επικοινωνίας με το περιβάλλον σε περίπτωση που για κάποιο λόγο μπορεί να μην μπορούσαν να επικοινωνήσουν λεκτικά με τους συνανθρώπους τους (Φωτίου, 2019).

Παρόλο που έχουν γίνει κάποιες προσπάθειες στην Κύπρο στο να διερευνηθούν τις προτιμήσεις των ατόμων που μπορούν να επωφεληθούν από τη χρήση των γραφικών συμβόλων, όπως διαφάνηκε υπάρχει ελλιπής βιβλιογραφία αναφορικά με τις προτιμήσεις των λογοθεραπευτών ως προς τα διάφορα σύνολα γραφικών συμβόλων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν στο πεδίο της Επαυξητικής και Εναλλακτικής Επικοινωνίας. Επομένως τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν στην συγκεκριμένη έρευνα είναι:

1. Οι λογοθεραπευτές προτιμούν τα έγχρωμα ή τα μαυρόασπρα σύμβολα;
2. Ποιο τύπο συμβόλων Επαυξητικής και Εναλλακτικής Επικοινωνίας προτιμούν οι λογοθεραπευτές;
3. Ποιο τύπο συμβόλων προτιμούν να χρησιμοποιούν για τις επικοινωνιακές τους αλληλεπιδράσεις;
4. Ποιο τύπο συμβόλων θεωρούν πιο κατάλληλο για παιδιά;
5. Ποιο τύπο συμβόλων θεωρούν πιο κατάλληλο για ενήλικες;
6. Ποιο τύπο συμβόλων κατανοούν καλύτερα;
7. Κατά πόσο οι λογοθεραπευτές θα χρησιμοποιούσαν τα σύμβολα σε περίπτωση μη λεκτικής επικοινωνίας;
8. Κατά πόσο οι λογοθεραπευτές θεωρούν την χρήση των συμβόλων εύκολη ή δύσκολη;

2 Μεθοδολογία Έρευνας

Για την εκπόνηση της συγκεκριμένης ερευνητικής εργασίας πάρθηκε έγκριση από την Επιτροπή Βιοηθικής Κύπρου (ΕΕΒΚ ΕΠ 2018.01.144)

2.1 Συμμετέχοντες

Οι συμμετέχοντες της παρούσας έρευνας αποτέλεσαν 50 λογοθεραπευτές εκ των οποίων οι 49 ήταν γυναίκες και 1 ήταν άνδρας. Κριτήρια εισόδου αποτέλεσαν λογοθεραπευτές οι οποίοι δεν παρουσίαζαν οποιαδήποτε διαταραχή όρασης, όπως αχρωματοψία, ή οποιαδήποτε διαταραχή που να επηρεάζει την επικοινωνία τους. Πιο συγκεκριμένα, πριν την έναρξη συλλογής δεδομένων από τους συμμετέχοντες, γίνονταν μερικές ερωτήσεις με τις οποίες ήταν βέβαιο πως οι συμμετέχοντες πληρούσαν τα κριτήρια εισόδου. Οι ερωτήσεις που έγιναν για την εξασφάλιση των κριτηρίων εισόδου ήταν οι ακόλουθες:

- i. Έχετε κάποια δυσκολία που σχετίζεται με την ομιλία/επικοινωνία σας;
- ii. Πως είναι η όραση σας;
- iii. Βλέπετε καθαρά;
- iv. Γνωρίζετε εάν έχετε αχρωματοψία ή κάποια άλλη διαταραχή όρασης;

2.2 Εργαλεία

Για την λήψη των δεδομένων έγινε χρήση δύο εκτυπωμένων καρτελών Α3 οι οποίες απεικόνιζαν τα σύνολα συμβόλων, το ερωτηματολόγιο και ένα μαγνητόφωνο (Πίνακας 1 & 2).

Οι πληροφορίες της έρευνας αντλήθηκαν από τα τρία βασικά μέρη που περιείχε το ερωτηματολόγιο. Από το πρώτο μέρος, αντλήθηκαν πληροφορίες για τα δημογραφικά στοιχεία του κάθε συμμετέχοντα καθώς και στοιχεία που τον έντασσαν στα κριτήρια εισόδου της έρευνας. Στο δεύτερο μέρος έγινε συλλογή δεδομένων όσον αφορά τις προτιμήσεις των λογοθεραπευτών για τα γραφικά σύμβολα της Επαυξητικής και Εναλλακτικής Επικοινωνίας, ενώ στο τρίτο και τελευταίο μέρος του ερωτηματολογίου οι λογοθεραπευτές ερωτήθηκαν σχετικά με την κατανόηση τους όσον αφορά την έννοια που αντιπροσωπευόταν στον κάθε τύπο συμβόλων (Παράρτημα 1).

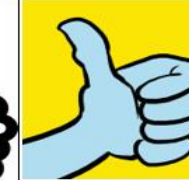

2.3 Σχεδιασμός – Διαδικασία Συλλογής Δεδομένων

Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε μετά από συνάντηση, κατόπιν συνεννόησης για την ημερομηνία, τόπο και ώρα συνέντευξης μόνο από τους πρώτους 10 λογοθεραπευτές που συμμετείχαν στην έρευνα. Λόγω πανδημίας που επικρατούσε στο νησί κατά την περίοδο συλλογής των δεδομένων, η συλλογή των δεδομένων από τους υπόλοιπους λογοθεραπευτές που αποτέλεσαν το δείγμα της έρευνας, έγινε τηλεφωνικώς ή μέσω του messenger. Και στις δύο περιπτώσεις χρησιμοποιήθηκαν δύο έντυπα τα οποία απεικόνιζαν διάφορα σύνολα συμβόλων. Όταν οι συνεντεύξεις έγιναν κατ' ιδίαν, οι σειρές συμβόλων τοποθετήθηκαν μπροστά από τους συμμετέχοντες σε έντυπη μορφή, ενώ όταν οι συνεντεύξεις έγιναν τηλεφωνικώς τα σύνολα συμβόλων στάλθηκαν ηλεκτρονικά στους συμμετέχοντες. Στην πρώτη φάση συλλογής δεδομένων χρησιμοποιήθηκε το έντυπο με τις πέντε σειρές συμβόλων (Microsoft Clipart, πραγματικές φωτογραφίες, Makaton, Talking Mats, ParticiPics). Κάθε σειρά συμβόλων αντιπροσώπευε τις έννοιες «πόνος» «χαρά» «οκ» «νερό» (Πίνακας 1). Σε αυτή την φάση η φοιτήτρια της συγκεκριμένης έρευνας έκανε τις ερωτήσεις στους συμμετέχοντες που αφορούσαν την προτίμηση, αυτοί έβλεπαν τα σύνολα συμβόλων που τους είχαν λεχθεί και με βάση την δική τους κρίση έδιναν τις απαντήσεις τους.

A				
B				
Γ				
Δ				
E				

Πίνακας 1: Πέντε σειρές συμβόλων (φάση πρώτη)

Στην δεύτερη φάση συλλογής δεδομένων παρουσιάστηκαν στους συμμετέχοντες τέσσερις σειρές συμβόλων από το δεύτερο έντυπο που χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα. Η κάθε σειρά συμβόλων αντιπροσώπευε μόνο μια έννοια και περιλάμβανε όλους τους τύπους συμβόλων που προαναφέρθηκαν (Πίνακας 2). Αφού η ερευνήτρια έκανε τις ερωτήσεις στους συμμετέχοντες που αφορούσαν την κατανόηση, αυτοί έβλεπαν τα σύνολα συμβόλων και με βάση την δική τους κρίση έδιναν τις απαντήσεις τους.

A					
B					
Γ					
Δ					

Πίνακας 2: Τέσσερις σειρές συμβόλων (δεύτερη φάση)Ανάλυση Δεδομένων

Μετά την λήξη της συλλογής δεδομένων, πραγματοποιήθηκε ανάλυση αυτών, χρησιμοποιώντας την Microsoft Excel. Έγινε κωδικοποίηση των συμμετεχόντων με αριθμητική σειρά από το 1 μέχρι το 50. Αφού έγινε καταχώρηση των δημογραφικών στοιχείων, σε κάθε φύλο της Excel ομαδοποιήθηκαν τα δεδομένα που συλλέχθηκαν από το ερωτηματολόγιο. Το επόμενο βήμα που ακολούθησε ήταν η δημιουργία στατιστικών διαγραμμάτων, τα οποία παρουσιάζουν οπτικά τα ευρήματα για το κάθε ζητούμενο. Επίσης, εκτός από τις επιλογές των συμμετεχόντων, στα φύλλα της Excel δίπλα από κάθε ερώτηση, τοποθετήθηκαν και τα σχόλια που άφησαν οι συμμετέχοντες, αιτιολογώντας τις απαντήσεις που έχουν δώσει.

3 Αποτελέσματα

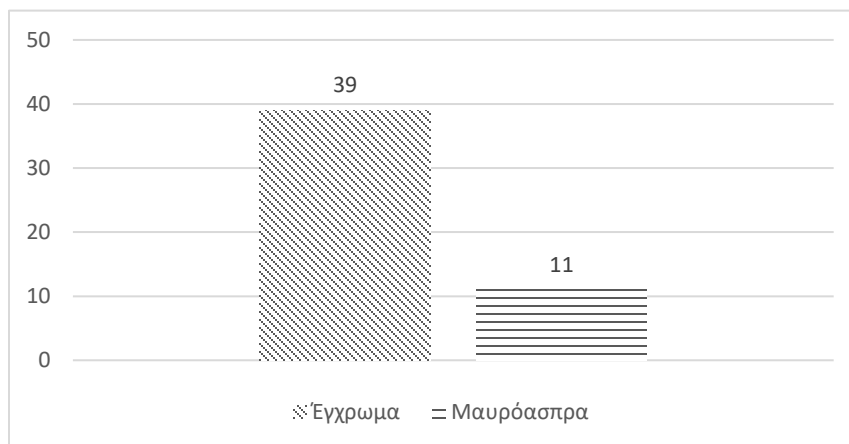
Σε αυτό το κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας.

3.1 Δημογραφικά στοιχεία

Στην συγκεκριμένη έρευνα έλαβαν μέρος συνολικά 50 εγγεγραμμένοι Κύπριοι λογοθεραπευτές. Σύμφωνα με τα δημογραφικά στοιχεία που έχουν ληφθεί, οι λογοθεραπευτές ανήκουν στο ηλικιακό εύρος 20-70. Οι περισσότεροι από τους μισούς συμμετέχοντες (58%, n= 29) κατείχαν πτυχίο, σχεδόν οι μισοί από αυτούς (40%, n=20) έκαναν μεταπτυχιακό, καθώς και το 2% (n=1) κατείχε διδακτορικό.

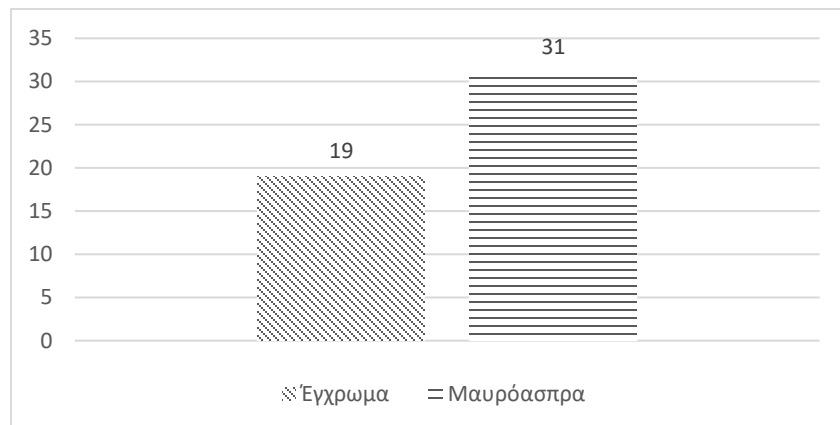
3.2 Προτιμήσεις χρωμάτων

Η πρώτη ερευνητική ερώτηση εστιάστηκε στο κατά πόσο οι συμμετέχοντες προτιμούσαν τα έγχρωμα ή τα μαυρόασπρα γραφικά σύμβολα. Κατά την διάρκεια της πρώτης φάσης συλλογής δεδομένων όπως περιγράφηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, παρουσιάστηκαν στους συμμετέχοντες πέντε σειρές συμβόλων, εκ των οποίων η σειρά με τα σύμβολα Μακατον ήταν μαυρόασπρη. Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 1, η πλειοψηφία των λογοθεραπευτών (78%, n=39) προτίμησε τα σύμβολα με χρώμα, ενώ οι υπόλοιποι συμμετέχοντες (22%, n =11) έδειξαν προτίμηση στα μαυρόασπρα σύμβολα. Όταν οι συμμετέχοντες ρωτήθηκαν για την επιλογή τους, κάποιιοι ανέφεραν ότι προτιμούσαν τα έγχρωμα σύμβολα, διότι μεταβιβάζουν περισσότερες πληροφορίες και είναι πιο διευκρινιστικά. Επιπρόσθετα, οι συγκεκριμένοι έδειξαν ενδιαφέρον προς τα έγχρωμα σύμβολα, επειδή δείχνουν πιο παραστατικά την έννοια της εικόνας.

Διάγραμμα 4: Προτιμήσεις συμμετεχόντων όσον αφορά το χρώμα του συμβόλου

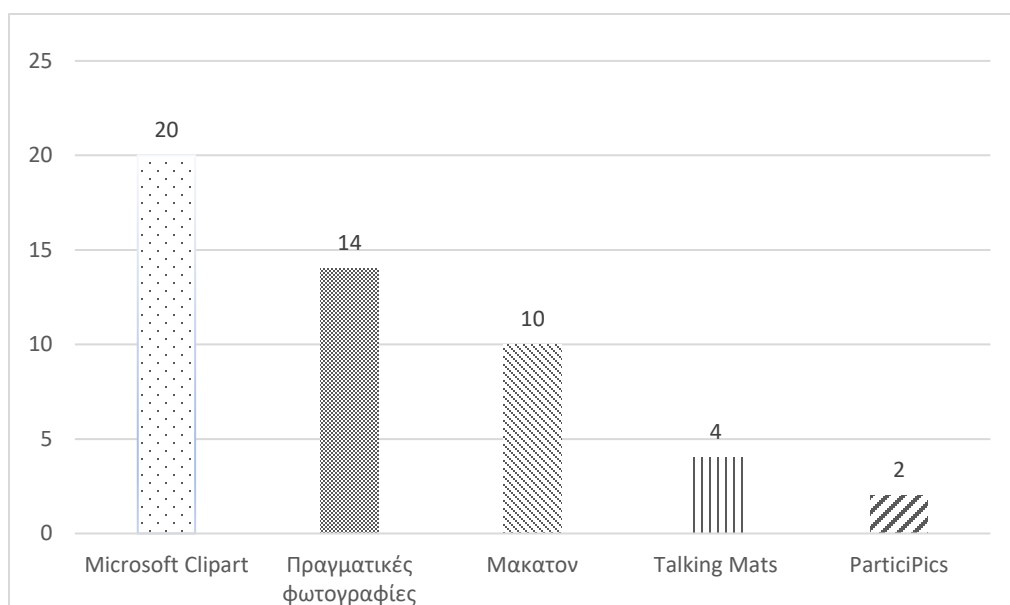
Αντιθέτως, κατά την δεύτερη φάση συλλογής δεδομένων (βλέπε κεφάλαιο μεθοδολογίας) όταν διαφορετικές απόψεις διαφάνηκαν όταν οι συμμετέχοντες είχαν στην διάθεση τους μια μόνο μια σειρά συμβόλων, η οποία περιλάμβανε πέντε σύμβολα που αναπαριστούσαν την ίδια έννοια (χαρά). Ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να επιλέξουν από την συγκεκριμένη σειρά αν κατανοούν καλύτερα τα έγχρωμα ή τα μαυρόασπρα σύμβολα. Όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 2 περισσότεροι από τους μισούς λογοθεραπευτές (62%, n=31) κατέδειξαν πρώτα στην κατανόηση τους τα μαυρόασπρα σύμβολα, ενώ οι υπόλοιποι λογοθεραπευτές (38%, n=19) που έλαβαν μέρος στην έρευνα δήλωσαν ότι κατανοούσαν περισσότερο τα έγχρωμα σύμβολα. Τα σχόλια που έδωσαν οι συμμετέχοντες, σχετικά με την επιλογή των μαυρόασπρων συμβόλων, αναφέρονταν στο γεγονός ότι δεν περιορίζουν ούτε σε χρώμα, θρησκεία, ή φύλο. Ακόμα, ανέφεραν ότι τα μαυρόασπρα σύμβολα εστιάζουν εκεί που πρέπει και δεν μεταφέρουν επιπρόσθετες λεπτομέρειες, που θα είχαν ως συνέπεια την σύγχυση στην κατανόηση της έννοιας.

Διάγραμμα 5: Προτιμήσεις συμμετεχόντων όσον αφορά την κατανόηση βάσει χρώματος του συμβόλου

3.3 Προτιμήσεις τύπου συμβόλων Επαυξητικής και Εναλλακτικής Επικοινωνίας

Η δεύτερη ερευνητική ερώτηση αφορούσε τις προτιμήσεις των λογοθεραπευτών σε τύπους συμβόλων. Παρουσιάστηκαν στους συμμετέχοντες πέντε σειρές συμβόλων και τους ζητήθηκε να δείξουν την σειρά που προτιμούν καλύτερα. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, σχεδόν οι μισοί από τους συμμετέχοντες (40%, n=20) προτιμούν τα σύμβολα Microsoft Clipart (Διάγραμμα 3). Οι συμμετέχοντες σχολίασαν ότι επέλεξαν τον συγκεκριμένο τύπο συμβόλων, επειδή είναι έγχρωμα, ξεκάθαρα, πιο προσιτά και ευχάριστα.

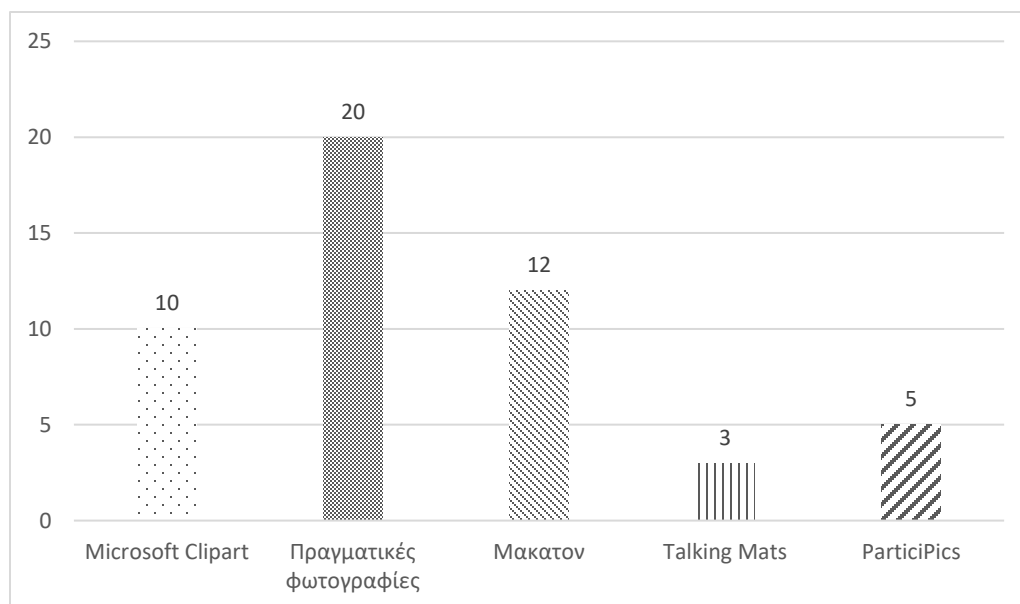

Διάγραμμα 6: Προτιμήσεις τύπων συμβόλων

3.4 Προτιμήσεις τύπου συμβόλων για επικοινωνιακές αλληλεπιδράσεις

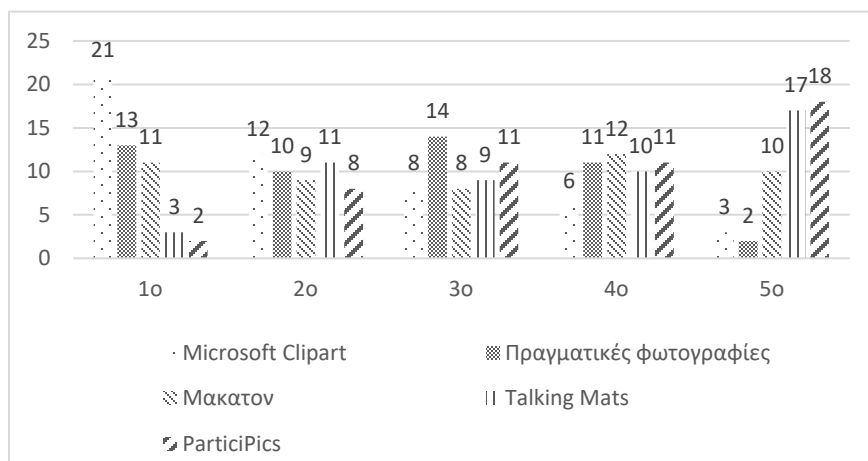
Η τρίτη ερευνητική ερώτηση αφορούσε τις προτιμήσεις των λογοθεραπευτών σε τύπους συμβόλων, όσον αφορά τις επικοινωνιακές τους αλληλεπιδράσεις. Οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να επιλέξουν από τις πέντε συγκεκριμένες σειρές συμβόλων την σειρά που θα προτιμούσαν, αν ήταν ανάγκη να επικοινωνήσουν μόνο με αυτό τον τρόπο. Σχεδόν οι μισοί από τους

λογοθεραπευτές (40%, n=20) κατέδειξαν τις πραγματικές φωτογραφίες ως το μέσο που θα προτιμούσαν για να επικοινωνήσουν αν δεν υφίστανται η λεκτική επικοινωνία (Διάγραμμα 4). Τα σχόλια που σημειώθηκαν για την επιλογή τους, αφορούσαν το γεγονός ότι αναπαριστούν πιστότερα την πραγματικότητα, καθώς και το ότι ήταν ρεαλιστικές και πιο ξεκάθαρες. Μερικοί συμμετέχοντες, ανέφεραν ότι οι πραγματικές φωτογραφίες ήταν η πρώτη τους επιλογή, διότι αυτές είναι οι μόνες που μπορούν να αποδώσουν πιστά και να αντιπροσωπεύσουν τα συναισθήματα τους.

Διάγραμμα 7: Προτιμήσεις τύπου συμβόλων για επικοινωνιακή αλληλεπίδραση

Επιπρόσθετα οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να ιεραρχήσουν τις πέντε σειρές συμβόλων αρχίζοντας από αυτή που προτιμούν καλύτερα. Όπως φαίνεται από το Διάγραμμα 5, σχεδόν οι μισοί από τους συμμετέχοντες (42% n=21) προτίμησαν την σειρά με τον τύπο συμβόλων Microsoft Clipart, ενώ τελευταίο στην σειρά από την πλειοψηφία είναι τα σύμβολα ParticiPics (36%, n=18). Μερικοί από αυτούς σχολίασαν πως επέλεξαν πρώτα στην σειρά τα σύμβολα Microsoft Clipart, διότι είναι έγχρωμα και διακρίνονται ευκολότερα από τα υπόλοιπα σύμβολα, αφού είναι πιο ξεκάθαρα. Παράλληλα, χαρακτηριστικά ήταν τα σχόλια τους για την επιλογή των συμβόλων ParticiPics στο τέλος της σειράς προτίμησης τους αφού σχολίασαν πως ο συγκεκριμένος τύπος συμβόλων δεν τραβά το ενδιαφέρον, έχει κακή ποιότητα απεικόνισης του συμβόλου και δεν είναι καθόλου ξεκάθαρα.

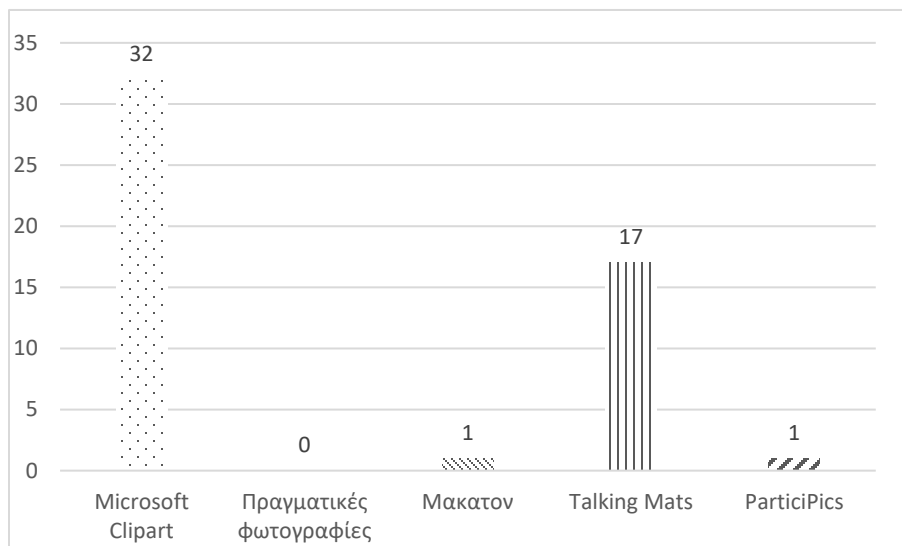

Διάγραμμα 8: Σειρά προτίμησης συμμετεχόντων για τύπο συμβόλων που προτιμούν καλύτερα

3.5 Προτιμήσεις συμβόλων που είναι κατάλληλα για την ηλικία: πιο κατάλληλα για παιδιά

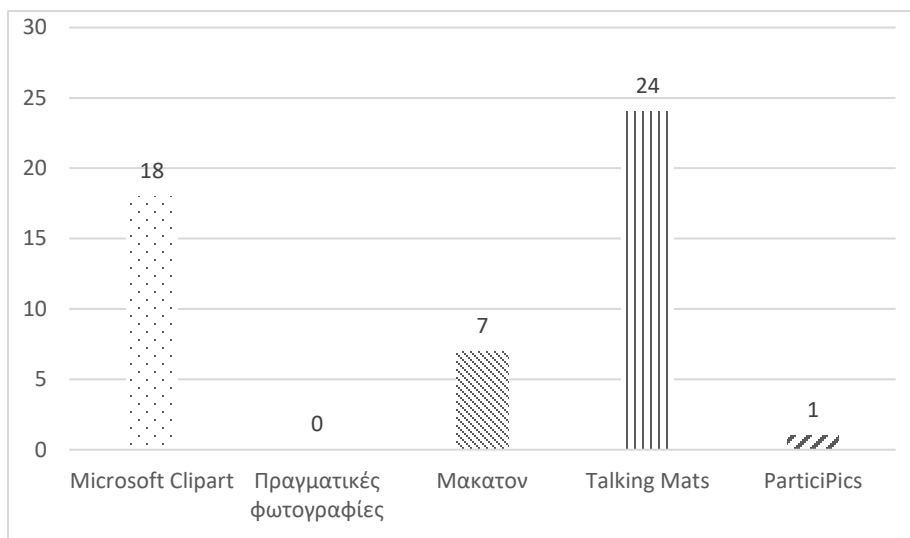
Η τέταρτη ερευνητική ερώτηση επικεντρώνεται στο είδος των συμβόλων που οι συμμετέχοντες θεωρούν καταλληλότερα για την παιδική ηλικία. Παρουσιάστηκαν πέντε σειρές συμβόλων σε όλους τους συμμετέχοντες και αυτοί κλήθηκαν να επιλέξουν μόνο μια σειρά συμβόλων, με βάση την δική τους γνώμη τους, για το ποιος ήταν ο καταλληλότερος τύπος συμβόλων για παιδιά. Η

πλειοψηφία των συμμετεχόντων (63%, n=32), όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 6, σχολίασε πως η σειρά που παραπέμπει σε παιδιά είναι η σειρά Microsoft Clipart, λόγω της ζωηρότητας της χρωμάτων και επειδή τα συγκεκριμένα σύμβολα μοιάζουν με τις φιγούρες που βλέπουν τα παιδιά στην τηλεόραση και στα παραμύθια που διαβάζουν.

Διάγραμμα 9: Προτιμήσεις σειράς συμβόλων που είναι καταλληλότερα για παιδιά

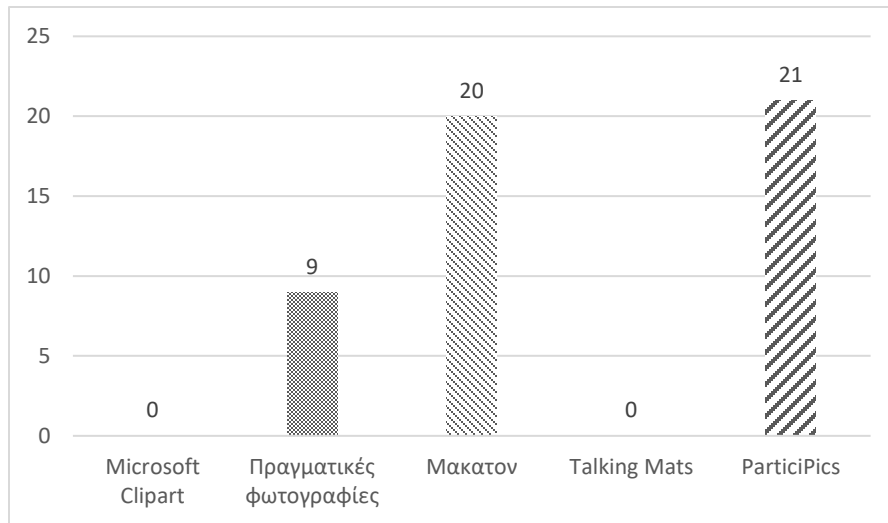
Αργότερα, όταν οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να επιλέξουν μόνο ένα σύμβολο από μια συγκεκριμένη σειρά που να είναι πιο κοντά στην ηλικία των παιδιών, φάνηκε μια μεταβολή στις απαντήσεις τους, αφού οι μισοί συμμετέχοντες (48%, n=24) επέλεξαν τα σύμβολα Talking Mats (Διάγραμμα 7). Πιστοί στην προηγούμενη τους επιλογή, έμειναν δεκαέξι συμμετέχοντες (32%, n=16) όπου συνέχιζαν να στηρίζουν την επιλογή τους θεωρώντας ότι τα Microsoft Clipart ήταν τα πιο παιδικά σύμβολα κατά την γνώμη τους.

Διάγραμμα 10: Προτιμήσεις συμβόλου που είναι καταλληλότερο για παιδιά

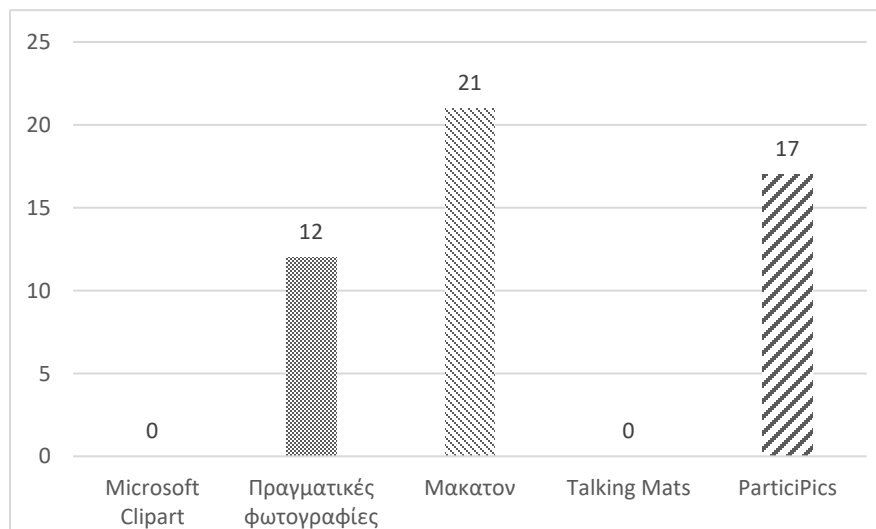
3.6 Προτιμήσεις όσον αφορά τα κατάλληλα για την ηλικία σύμβολα: πιο κατάλληλα για ενήλικες.

Το πέμπτο ερευνητικό ερώτημα, αφορούσε τις προτιμήσεις των συμμετεχόντων όσον αφορά τα σύμβολα που θεωρούν ότι είναι πιο κατάλληλα για ενήλικες. Παρουσιάστηκαν στους συμμετέχοντες πέντε σειρές συμβόλων και τους ζητήθηκε να επιλέξουν την σειρά που θεωρούν οι ίδιοι πιο σοβαρή άρα πιο κατάλληλη για ενήλικες. Όπως φαίνεται από τις επιλογές που έχουν κάνει από το Διάγραμμα 8, το 42% των συμμετεχόντων (n=21) σχολίασαν πως ο τύπος συμβόλων που είναι πιο κατάλληλος για ενήλικες είναι τα σύμβολα ParticiPics. Συγκεκριμένα, στηρίζουν την άποψη τους στο γεγονός ότι τα συγκεκριμένα σύμβολα απεικονίζουν μεγάλο σε ηλικία άτομο και οι γραμμές τους είναι πιο λυτές σαν ένα απλό σκίτσο. Ένας άλλος λόγος που επέλεξαν αυτά τα σύμβολα είναι για τα χρώματα τα οποία είναι πιο φυσικά και όχι φανταχτερά. Βέβαια, μικρή ήταν η διαφορά από τους συμμετέχοντες (40%, n=20) που επέλεξαν για πιο σοβαρό τύπο συμβόλων τα Makaton, με την αιτιολόγηση πως είναι μαυρόασπρα, απλοϊκά χωρίς πολλές λεπτομέρειες.

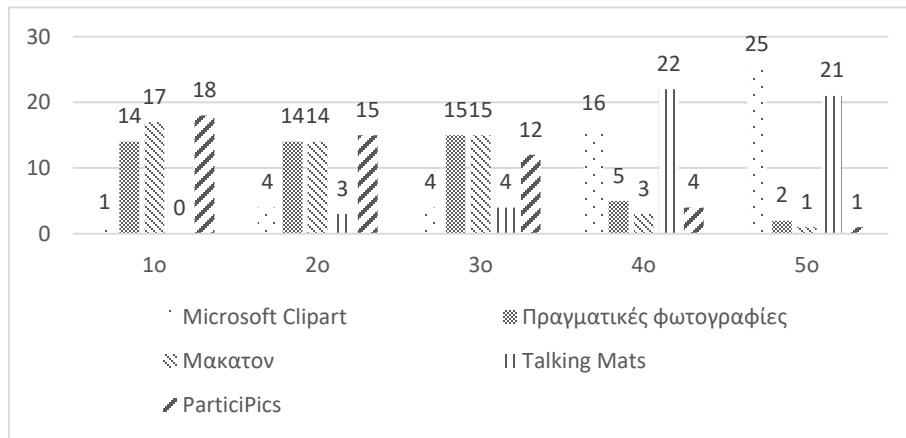
Διάγραμμα 11: Προτιμήσεις τύπου συμβόλων καταλληλότερου για ενήλικες.

Στην συνέχεια, όταν οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να επιλέξουν ένα μεμονωμένο σύμβολο από μια συγκεκριμένη σειρά που την θεωρούν πιο σοβαρή, τα αποτελέσματα φάνηκαν να μεταβλήθηκαν αφού το 42% των λογοθεραπευτών (n=21) επέλεξαν το σύμβολο Makaton (Διάγραμμα 9). Όσοι έχουν κάνει την συγκεκριμένη επιλογή, αιτιολόγησαν την άποψη τους, σχολιάζοντας ότι τα συγκεκριμένα σύμβολα είναι μαυρόασπρα με απλές γραμμές και σοβαροφανής. Επίσης, μερικοί από αυτούς ανέφεραν πως το σύμβολο Makaton είναι γραμμικό και ξεκάθαρο.

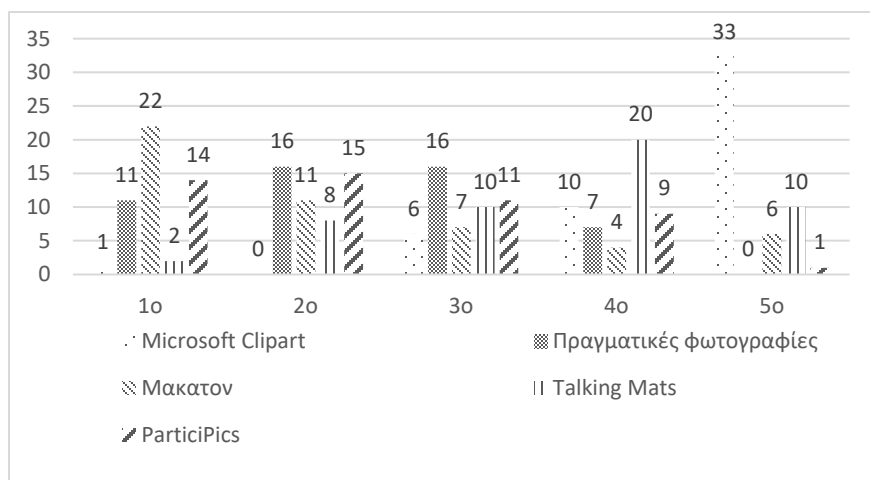
Διάγραμμα 12: Προτιμήσεις μεμονωμένου συμβόλου καταλληλότερου για ενήλικες

Επιπρόσθετα, παρουσιάστηκαν πέντε σειρές συμβόλων και ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να τις βάλουν σε σειρά, ξεκινώντας από αυτή που θεωρούσαν πιο κατάλληλη για ενήλικες. Σύμφωνα με τις επιλογές τους, που παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 10, ο σοβαρότερος τύπος συμβόλων ήταν τα σύμβολα ParticiPics (36%, n=18), ενώ ο πιο παιδικός τύπος ήταν τα σύμβολα Microsoft Clipart (50%, n=25). Οι απαντήσεις τους είναι σύμφωνες με τα προηγούμενα ευρήματα, δηλαδή ήταν συνεπείς στην επιλογή τους ότι ο τύπος συμβόλων ParticiPics είναι ο πιο σοβαρός, αφού επέλεξαν αυτή τη σειρά συμβόλων ως αυτή που είναι καταλληλότερη για ενήλικες. Όπως προηγουμένως, έτσι και τώρα βρέθηκε μικρή διαφορά ανάμεσα σε αυτούς που έβαλαν τα σύμβολα Makaton ως την πιο σοβαρή σειρά συμβόλων αφού αντιστοιχούν στο 34% του πληθυσμού (n=17).

Διάγραμμα 13: Σειρά προτίμησης σειρών συμβόλων καταλληλότερων για ενήλικες

Επιπλέον, παρουσιάστηκε μια συγκεκριμένη σειρά συμβόλων στους συμμετέχοντες και τους ζητήθηκε να βάλουν τα σύμβολα σε σειρά από το πιο σοβαρό στο πιο παιδικό. Σχεδόν οι μισοί από τους συμμετέχοντες, όπως φαίνεται από το Διάγραμμα 11 (44%, n=22) επέλεξε ως πιο σοβαρό το σύμβολο Makaton και ως πιο παιδικό το σύμβολο Microsoft Clipart (66%, n=33). Οι απαντήσεις τους για το πιο σοβαρό τύπο συμβόλου δεν έρχονται σε αντιστοιχία με τις προηγούμενες τους απαντήσεις, αφού όταν κλήθηκαν να επιλέξουν μια συγκεκριμένη σειρά συμβόλων καταλληλότερη για ενήλικες, κατέδειξαν τα σύμβολα ParticiPics. Ακόμα, σε αντιπαράθεση έρχονται με τις προηγούμενες επιλογές τους η επιλογή του πιο παιδικού συμβόλου από μια σειρά, αφού προηγουμένως είχαν επιλέξει το σύμβολο Talking Mats.

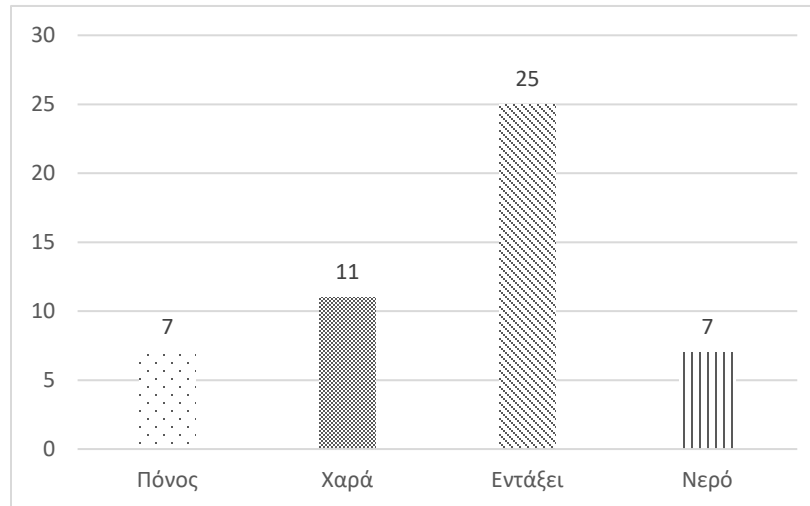

Διάγραμμα 14: Σειρά προτίμησης μεμονωμένων συμβόλων καταλληλότερων για ενήλικες (σειρά πόνος)

3.7 Κατανόηση τύπου συμβόλων

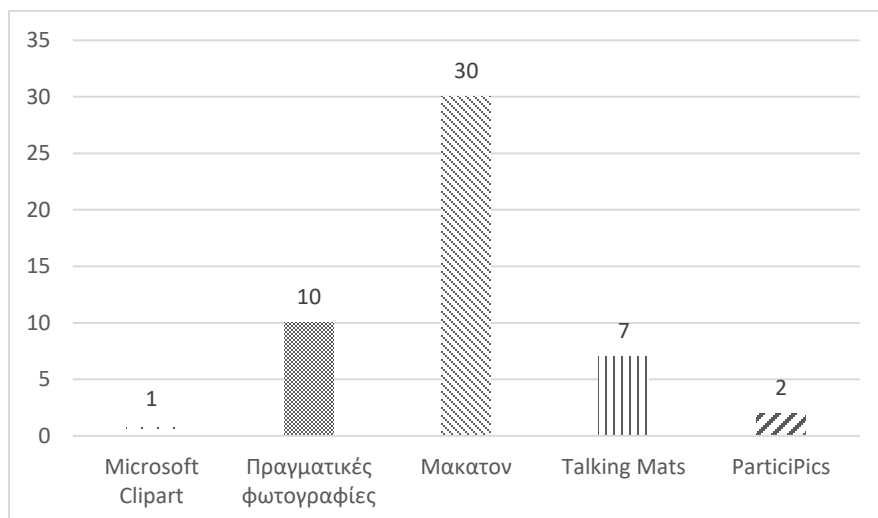
Το έκτο ερευνητικό ερώτημα αφορούσε τον τύπο συμβόλων που κατανοούν καλύτερα. Οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να παρατηρήσουν τέσσερις σειρές συμβόλων, που η κάθε σειρά αντιπροσώπευε μια συγκεκριμένη έννοια, και να υποδείξουν την σειρά που κατανοούν καλύτερα. Οι μισοί συμμετέχοντες (50%, n=25) υπέδειξαν την σειρά που αντιπροσώπευε την έννοια «εντάξει» ως πιο κατανοητή (Διάγραμμα 12). Μερικοί αιτιολόγησαν την πιο πάνω

επιλογή τους, σχολιάζοντας ότι η συγκεκριμένη χειρονομία είναι κάτι που χρησιμοποιούμε στην καθημερινότητα μας άρα είναι εύκολο να κατανοηθεί και ως σύμβολο. Άλλοι υποστήριξαν ότι είναι διαφανές σύμβολο, γλώσσα του σώματος και έχει ευρεία χρήση.

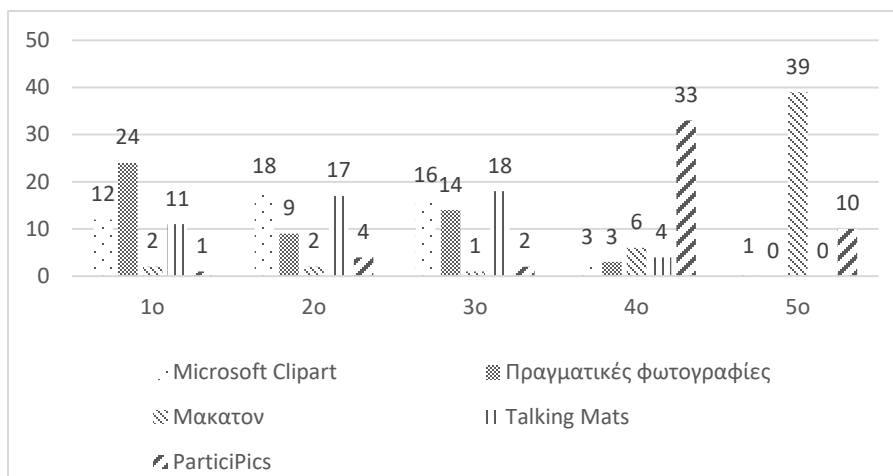
Διάγραμμα 15: Κατανόηση εννοιών μέσα από σειρές συμβόλων

Ακόμα, οι συμμετέχοντες ρωτήθηκαν πιο σύμβολο από μια συγκεκριμένη σειρά που περιείχε διάφορους τύπους συμβόλων, θεωρούσαν πιο κατανοητό, σύμφωνα με την δική τους γνώμη. Περισσότεροι από τους μισούς συμμετέχοντες (60%, n=30) απάντησαν πως κατανοούσαν καλύτερα το σύμβολο Makaton (Διάγραμμα 13). Πιο συγκεκριμένα έκαναν αυτή την επιλογή, διότι είναι απλό, ξεκάθαρο, απεικονίζοντας μόνο ένα πρόσωπο μαυρόασπρο χωρίς περιττές λεπτομέρειες. Άλλοι σχολίασαν ότι δεν φανερώνει φύλο, εστιάζει στο πρόσωπο και συγκεκριμένα στο χαμόγελο και είναι κάτι πιο γνώριμο σαν σύμβολο (emoji). Τα συγκεκριμένα ευρήματα συμφωνούν με την προηγούμενη επιλογή των συμμετεχόντων όσον αφορά το χρώμα των συμβόλων που κατανοούν περισσότερο, αφού η πλειοψηφία απάντησε πως κατανοεί περισσότερο τα μαυρόασπρα σύμβολα.

Διάγραμμα 16: Κατανόηση μεμονωμένου συμβόλου συγκεκριμένης σειράς (σειρά χαρά)

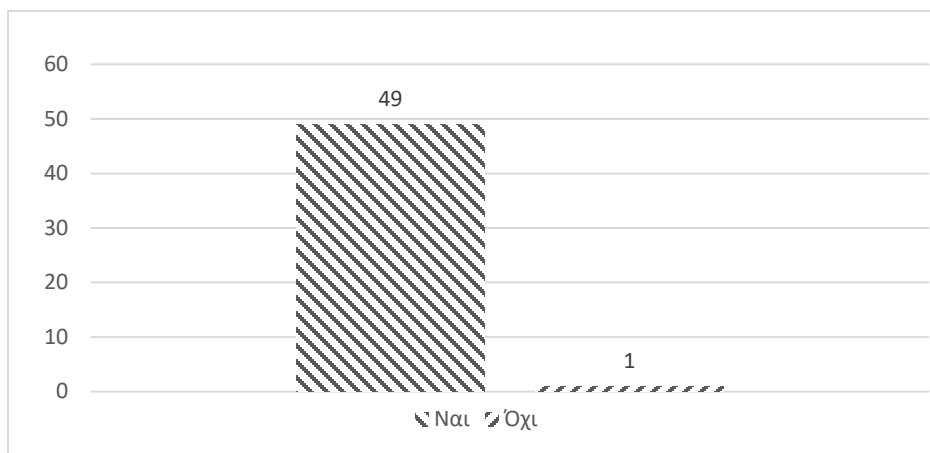
Οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να βάλουν τα σύμβολα μιας συγκεκριμένης σειράς, ξεκινώντας από αυτό που θεωρούν πιο κατανοητό. Σχεδόν μισοί από τους συμμετέχοντες (48% n=24) έβαλαν τις πραγματικές φωτογραφίες ως το πιο κατανοητό σύμβολο και το σύμβολο Makaton (78%, n=39) ως το πιο μη κατανοητό (Διάγραμμα 14). Από εδώ φαίνεται ότι η επιλογή του συγκεκριμένου συμβόλου Makaton, δεν έρχεται σε αντιστοιχία με την επιλογή μέγιστης κατανόησης που αναφέρθηκε πιο πάνω, μιας συμπίπτει και το συγκεκριμένο στα μαυρόασπρα σύμβολα. Πολλοί σχολίασαν ότι τα καρφιά γύρω από αυτό το ανθρωπάκι δεν αποτυπώνουν πιστά την έννοια όπως θα έπρεπε και γι' αυτό το χαρακτήρισαν μη ξεκάθαρο και μη κατανοητό. Άρα η αιτία αυτής της ξαφνικής μεταβολής των αποτελεσμάτων ως προς τα σύμβολα Makaton, ήταν το συγκεκριμένο σύμβολο που χρησιμοποιήθηκε, αφού οι περισσότεροι εξέφρασαν ότι το συγκεκριμένο δεν είναι κατανοητό.

Διάγραμμα 17: Σειρά μεμονωμένων συμβόλων βάσει μέγιστης κατανόησης (σειρά πόνος)

3.8 Χρήση συμβόλων σε περίπτωση μη λεκτικής επικοινωνίας

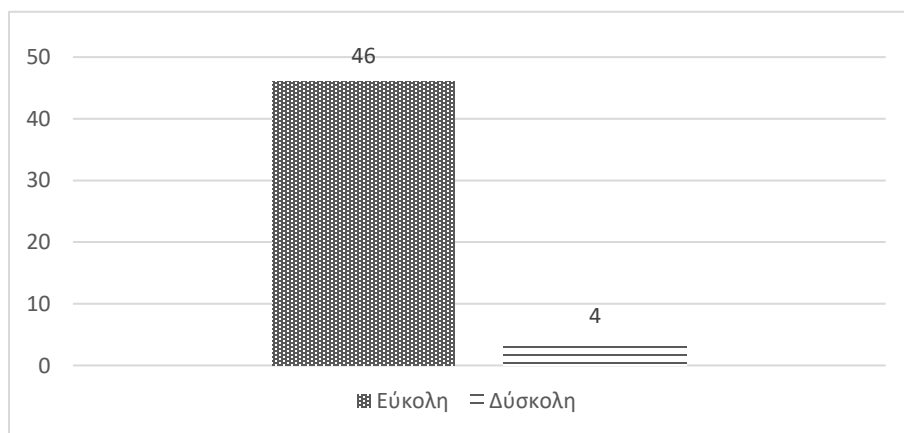
Οι λογοθεραπευτές που έλαβαν μέρος στην συγκεκριμένη έρευνα, ρωτήθηκαν αν θα χρησιμοποιούσαν τα σύμβολα σε περίπτωση που έχαναν την ικανότητα τους για λεκτική επικοινωνία. Το συγκεκριμένο ζήτημα αποτελεί το έβδομο ερευνητικό ερώτημα. Σχεδόν όλοι οι συμμετέχοντες (98%, n=49), εκτός από έναν, ήταν θετικοί ως προς την χρήση των συγκεκριμένων συμβόλων (Διάγραμμα 15). Πιο συγκεκριμένα, σχολίασαν ότι αυτός θα ήταν ο μοναδικός τρόπος επικοινωνίας τους και με αυτόν τον τρόπο θα μπορούσαν να επικοινωνήσουν και να εκφράσουν τις ανάγκες, συναισθήματα και σκέψεις προς τους επικοινωνιακούς τους συντρόφους. Ο μοναδικός συμμετέχοντας που δεν θα ήθελε να χρησιμοποιήσει αυτά τα σύμβολα σε περίπτωση που ο ίδιος δεν θα μπορούσε να επικοινωνήσει λεκτικά, δικαιολόγησε την άποψη του και σχολίασε πως τα σύμβολα δεν μπορούν να οδηγήσουν σε λειτουργική επικοινωνία.

Διάγραμμα 18: Χρήση συμβόλων σε περίπτωση μη λεκτικής επικοινωνίας.

3.9 Κατά πόσο η χρήση των συμβόλων είναι εύκολη ή δύσκολη

Σημειώθηκε η άποψη των συμμετεχόντων, για το αν θεωρούν την χρήση των συγκεκριμένων συμβόλων εύκολη ή δύσκολη. Σχεδόν όλοι οι συμμετέχοντες (92%, n=46), απάντησαν πως η χρήση των συμβόλων είναι εύκολη, διότι δείχνεις μια εικόνα και αυτόματα ο άλλος μπορεί να κατανοήσει το τι θέλεις να του πεις. Αντίθετη άποψη είχαν τέσσερις από τους συμμετέχοντες, οι οποίοι θεωρούν την χρήση των συμβόλων δύσκολη, αφού σύμφωνα με τα σχόλια τους χρειάζεται αρκετός χρόνος μέχρι ο κάθε άνθρωπος να συνδέσει το σύμβολο με το νόημα που αναπαριστά.

Διάγραμμα 19: Απόψεις συμμετεχόντων για το αν θεωρούν την χρήση των συμβόλων εύκολη ή δύσκολη.

4 Συζήτηση Αποτελεσμάτων

Στόχος της παρούσας έρευνας είναι να διερευνήσει τις προτιμήσεις των λογοθεραπευτών όσον αφορά τα γραφικά σύμβολα που χρησιμοποιούνται στο πεδίο της Επαγγελματικής και Εναλλακτικής Επικοινωνίας. Σημαντικό είναι να αναφερθεί πως το γεγονός ότι σχεδόν όλοι οι συμμετέχοντες ήταν γυναίκες το οποίο πολύ πιθανόν να οφείλεται στο ότι οι πλείστοι λογοθεραπευτές στην Κύπρο είναι γυναίκες.

Τα ευρήματα που διαφάνηκαν από το πρώτο ερευνητικό ερώτημα, σχετικά με τις προτιμήσεις των λογοθεραπευτών όσον αφορά το χρώμα των γραφικών συμβόλων, έδειξαν πως η πλειοψηφία των λογοθεραπευτών (78%, n=39) προτιμάει τα σύμβολα με χρώμα, διότι μεταβιβάζουν περισσότερες πληροφορίες και είναι πιο διευκρινιστικά. Τα συγκεκριμένα ευρήματα έρχονται σε αντιστοιχία με την έρευνα της Φωτίου (2019) που αφορούσε τυπικώς αναπτυσσόμενους ενήλικες καθώς και με την έρευνα της Διαμαντή (2019) που αφορούσε άτομα που ανήκουν στο φάσμα του αυτισμού και άτομα με νοητική υστέρηση. Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων και στις δύο αυτές έρευνες κατέδειξε πρώτα στην προτίμηση της τα έγχρωμα σύμβολα. Σύμφωνα ευρημάτων παρουσιάζεται στο συγκεκριμένο σημείο, σχετικά με το χρώμα των γραφικών συμβόλων, αφού όπως είχαν αναφέρει η Mirenda και η Locke (1989) στην έρευνα τους, το χρώμα διευκολύνει την αναγνώριση τους.

Το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα αφορούσε τις προτιμήσεις των λογοθεραπευτών στους διάφορους τύπους συμβόλων. Τα ευρήματα δείχνουν πως σχεδόν οι μισοί λογοθεραπευτές (40%, n=20) προτιμούν τα σύμβολα Microsoft Clipart, επειδή είναι έγχρωμα, ξεκάθαρα, πιο προσιτά και ευχάριστα. Σύμφωνα με την μελέτη της Φωτίου (2019), η πλειοψηφία των τυπικώς αναπτυσσόμενων ενηλίκων προτιμούν τις πραγματικές φωτογραφίες. Προτίμηση στις πραγματικές φωτογραφίες έδειξαν και τα άτομα που συμμετείχαν στην έρευνα της Διαμαντή (2019). Επομένως, συγκρίνοντας τις προτιμήσεις των πληθυσμών που βρίσκονται στο προσκήνιο με τον πληθυσμό της παρούσας έρευνας, φαίνεται η ανομοιογένεια στις απόψεις τους.

Επιπρόσθετα οι συμμετέχοντες της παρούσας έρευνας κλήθηκαν να βάλουν τις πέντε σειρές συμβόλων σε μια σειρά ξεκινώντας από αυτή που προτιμούν καλύτερα. Σχεδόν οι μισοί από τους συμμετέχοντες (42% n=21) προτίμησαν την σειρά με τον τύπο συμβόλων Microsoft Clipart, ενώ τελευταίο στην σειρά από την πλειοψηφία είναι τα σύμβολα ParticiPics (36%, n=18). Βάσει των συγκεκριμένων ευρημάτων, διαφαίνεται η σταθερότητα στην επιλογή των συμμετεχόντων για τον τύπο συμβόλων που οι ίδιοι προτιμούν, αφού τα σύμβολα Microsoft Clipart ήταν η πρώτη τους επιλογή. Συγκρίνοντας την σειρά προτίμησης της παρούσας έρευνας με την έρευνα της Φωτίου (2019) φαίνεται πως δεν συμφωνούν πλήρως. Στην έρευνα της Φωτίου (2019), η πλειοψηφία των συμμετεχόντων είχαν ως πρώτη επιλογή τις πραγματικές φωτογραφίες και ως τελευταία επιλογή τα σύμβολα ParticiPics. Έτσι, ο τύπος συμβόλων ParticiPics φαίνεται να έρχεται τελευταίο στην προτίμηση των δύο πληθυσμών. Είναι όμως σημαντικό υπόψη να ληφθεί το γεγονός ότι οι συμμετέχοντες λογοθεραπευτές μπορεί να απάντησαν σύμφωνα με τον πληθυσμό που στηρίζουν και όχι σύμφωνα με τις δικές τους προτιμήσεις αν και αυτό τους είχε ζητηθεί. Λόγω όμως του επαγγέλματος τους μπορεί εύκολα να εστιάζονταν στον παιδιατρικό πληθυσμό που στηρίζουν που όπως ανέφεραν σε άλλη ερώτηση θεωρούν τα Microsoft Clipart πιο παιδικά.

Το τρίτο ερευνητικό ερώτημα αφορούσε την επιλογή μιας σειράς συμβόλων που θα προτιμούσαν αν ήταν ανάγκη να επικοινωνήσουν μόνο με αυτό τον τρόπο. Σχεδόν μισοί από τους συμμετέχοντες (40%, n=20) κατέδειξαν τις πραγματικές φωτογραφίες ως το μέσο που θα προτιμούσαν για να επικοινωνήσουν αν δεν υφίστανται η λεκτική επικοινωνία. Έχοντας υπόψη τα δεδομένα μέχρι στιγμής, είναι φανερό πως οι προτιμήσεις τους έχουν αλλάξει μετά την προσθήκη νέων μεταβλητών. Η Φωτίου (2019) αντιθέτως, σημείωσε πως στην έρευνα της μεγαλύτερη προτίμηση έδειξαν οι συμμετέχοντες στα σύμβολα Talking Mats και ParticiPics. Από την άλλη, τα ευρήματα της συγκεκριμένης ερευνητικής ερώτησης, συμφωνούν με τα ευρήματα των Pamproulou και Diamandi (2020), αφού στο άρθρο τους αναφέρουν πως η πλειοψηφία των συμμετεχόντων για τις επικοινωνιακές τους αλληλεπιδράσεις, προτιμούν τις πραγματικές φωτογραφίες.

Τα ευρήματα του τέταρτου ερευνητικού ερωτήματος, που αφορούν τον τύπο συμβόλων που θεωρούν οι συμμετέχοντες καταλληλότερο για παιδιά, έδειξαν πως η πλειοψηφία των λογοθεραπευτών (63%, n=32), κατέδειξε πιο παιδική την σειρά με τα σύμβολα Microsoft Clipart, λόγω της ζωηρότητας της χρωμάτων και της ομοιότητας των φιγούρων με αυτές που βλέπουν τα παιδιά στην τηλεόραση και στα παραμύθια που διαβάζουν. Αν και ανέδειξαν προηγουμένως πρώτο στην προτίμηση τους τον τύπο συμβόλων Microsoft Clipart, τώρα με τις επιλογές τους, η πλειοψηφία των λογοθεραπευτών, το τοποθετεί ως το πιο παιδικό.

Καταλληλότερη σειρά για τα παιδιά αναδείχθηκε η Microsoft Clipart και στην έρευνα της Φωτίου (2019) καθώς και στην έρευνα της Διαμαντή (2019) για τον πληθυσμό των ατόμων που ανήκουν στο φάσμα του αυτισμού. Παράλληλα, τα άτομα με νοητική αναπηρία κατέδειξαν τα σύμβολα Talking Mats ως πιο παιδικά (Διαμαντή 2019; Pamproulou & Diamanti, 2020).

Όταν οι λογοθεραπευτές κλήθηκαν να επιλέξουν μόνο ένα σύμβολο από μια συγκεκριμένη σειρά που να είναι πιο κοντά στην ηλικία των παιδιών, σχεδόν οι μισοί (48%, n=24) επέλεξαν τα σύμβολα Talking Mats. Συμφωνία ευρημάτων διαφαίνεται με την πλειοψηφία του πληθυσμού των τυπικώς αναπτυσσόμενων ενηλίκων, καθώς και με αυτήν του πληθυσμού ατόμων με νοητική υστέρηση και διαταραχής στο φάσμα του αυτισμού, αφού τα συγκεκριμένα σύμβολα ήταν τα πρώτα στην επιλογή τους (Φωτίου 2019; Διαμαντή 2019; Pamproulou & Diamanti, 2020). Όπως έχει και προηγουμένως αναφερθεί, τα σύμβολα Talking Mats έχουν δημιουργηθεί με σκοπό την εξυπηρέτηση των επικοινωνιακών αναγκών των ατόμων που παρουσιάζουν άνοια (Murphy et al., 2007). Ωστόσο, στην παρούσα έρευνα, σχεδόν οι μισοί λογοθεραπευτές κατέδειξαν τα συγκεκριμένα σύμβολα ως τα πιο κατάλληλα για παιδιά και όχι για ενήλικες. Ένας παράγοντας που διαδραμάτισε σημαντικό λόγο στην επιλογή τους είναι η υπεροχή του κίτρινου χρώματος. Οι λογοθεραπευτές που έλαβαν μέρος στην συγκεκριμένη έρευνα σχολίασαν πως το κίτρινο χρώμα είναι αυτό που κάνει το σύμβολο πιο παιδικό. Όμως το κίτρινο χρώμα είναι αυτό που κάνει το σύμβολο ευκολότερο να διακριθεί με την ηλικία παρά το μπλε ή το πράσινο (Wijk et al., 1999).

Το πέμπτο ερευνητικό ερώτημα αφορούσε τα σύμβολα που θεωρούν οι συμμετέχοντες καταλληλότερα για ενήλικες. Τα αποτελέσματα της έρευνας ανέδειξαν ότι οι συμμετέχοντες λογοθεραπευτές προτιμούν τα ParticiPics σύμβολα για τους ενήλικες κάτι το οποίο ήταν αναμενόμενο, αφού τα συγκεκριμένα σύμβολα δημιουργήθηκαν έχοντας ως σκοπό να στηρίζουν τα άτομα με αφασία και άνοια (Pamroulou & Fuller, 2020). Ίδια προτίμηση στον συγκεκριμένο τύπο συμβόλων ανέδειξαν τα αποτελέσματα της έρευνας στους τυπικώς αναπτυσσόμενους ενήλικες (Φωτίου, 2019).

Στην επιλογή ενός μεμονωμένου συμβόλου καταλληλότερου για ενήλικες από μια συγκεκριμένη σειρά συμβόλων, η πλειοψηφία των λογοθεραπευτών (42%, n=21) επέλεξε το σύμβολο Makaton. Φαίνεται εδώ μια ξαφνική μεταβολή για το σοβαρότερο σύμβολο που είναι καταλληλότερο για ενήλικες, αφού από τον τύπο συμβόλων ParticiPics που επέλεξαν προηγουμένως, τώρα επέλεξαν τον τύπο Makaton. Η αιτιολόγηση για την αλλαγή των απόψεων τους ίσως οφείλεται στο γεγονός ότι το σύμβολο Makaton έχει πιο απλές, χοντρές γραμμές και χαρακτηρίζεται από λιτότητα και έλλειψη λεπτομερειών. Από την άλλη, το σύμβολο ParticiPics απεικονίζει έναν ενήλικα, αλλά χαρακτηρίζεται από περισσότερες λεπτές γραμμές και προσδιορίζει το φύλο του ατόμου που απεικονίζει. Διαφορετική όμως επιλογή κατέδειξε η πλειοψηφία των συμμετεχόντων στην έρευνα της Φωτίου (2019), όπου τα ευρήματα της δείχνουν πως οι περισσότεροι ενήλικες επέλεξαν το σύμβολο ParticiPics.

Ο σοβαρότερος τύπος συμβόλων, όταν οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να βάλουν τις σειρές συμβόλων από την πιο σοβαρή στην πιο παιδική, ήταν τα σύμβολα ParticiPics (36%, n=18), ενώ ο πιο παιδικός τύπος ήταν τα σύμβολα Microsoft Clipart (50%, n=25). Σημαντικό είναι να σημειωθεί πως η πλειοψηφία των τυπικώς αναπτυσσόμενων ενηλίκων είχαν κάνει τις ίδιες επιλογές (Φωτίου, 2019).

Παράλληλα, όταν οι λογοθεραπευτές κλήθηκαν να τοποθετήσουν τα σύμβολα μιας συγκεκριμένης σειράς από το πιο σοβαρό στο πιο παιδικό, η πλειοψηφία των λογοθεραπευτών (44%, n=22) επέλεξε το σύμβολο Makaton ως το πιο σοβαρό καθώς και ως πιο παιδικό το σύμβολο Microsoft Clipart (66%, n=33). Παρόμοια αποτελέσματα αναδύθηκαν από την Pamroulou (2015), η οποία βρήκε ότι οι συμμετέχοντες (λογοθεραπευτές και εκπαιδευτικοί) θεωρούν ότι τα Μακατον σύμβολα επιλέγονται ευκολότερα από τα παιδιά (π.χ. τα παιδιά που

εμπίπτουν στο φάσμα του αυτισμού) που προτιμούν κάτι απλό εν αντιθέσει με τα σύμβολα PECS που προτιμώνται από τα παιδιά που επιθυμούν κάτι ζωνρό (π.χ. τα παιδιά με Σύνδρομο Ντάουν). Στην μελέτη της Φωτίου (2019) τα αποτελέσματα ανέδειξαν πως η πλειοψηφία των συμμετεχόντων έβαλε πρώτο στην σειρά και επομένως πιο σοβαρό το σύμβολο ParticiPics και τελευταίο στην σειρά και επομένως πιο παιδικό το σύμβολο Microsoft Clipart.

Εστιάζοντας στο έκτο ερευνητικό ερώτημα, που αφορά τον τύπο συμβόλων που κατανοούν καλύτερα οι λογοθεραπευτές, οι συμμετέχοντες υπέδειξαν την σειρά που κατανοούσαν καλύτερα. Οι μισοί συμμετέχοντες (50%, n=25) υπέδειξαν την σειρά που αντιπροσώπευε την έννοια «εντάξει» ως την πιο κατανοητή. Τα αποτελέσματα συνάδουν με την έρευνα της Φωτίου (2019), αφού οι συμμετέχοντες της έρευνας της είχαν την ίδια προτίμηση όσον αφορά την κατανόηση.

Ακόμα, οι συμμετέχοντες ρωτήθηκαν πιο σύμβολο από μια συγκεκριμένη σειρά με διάφορους τύπους συμβόλων, θεωρούσαν πιο κατανοητό, σύμφωνα με την δική τους γνώμη. Περισσότεροι από τους μισούς συμμετέχοντες (60%, n=30) απάντησαν πως κατανοούσαν καλύτερα το σύμβολο Makaton. Τα συγκεκριμένα ευρήματα συμφωνούν με την προηγούμενη επιλογή των συμμετεχόντων όσον αφορά το χρώμα των συμβόλων που κατανοούν περισσότερο, αφού η πλειοψηφία απάντησε πως κατανοεί περισσότερο τα μαυρόασπρα σύμβολα. Επιπλέον, τα ευρήματα συμφωνούν με τα ευρήματα της έρευνας της Φωτίου (2019), αφού το σύμβολο που επέλεξαν οι τυπικώς αναπτυσσόμενοι ενήλικες είναι το Makaton.

Σχεδόν μισοί από τους συμμετέχοντες (48% n=24) έβαλαν τις πραγματικές φωτογραφίες ως το πιο κατανοητό σύμβολο και το σύμβολο Makaton (78%, n=39) ως το πιο μη κατανοητό, όταν τους ζητήθηκε να βάλουν τα σύμβολα σε μια σειρά ξεκινώντας από το πιο κατανοητό. Ενώ προηγουμένως ο τύπος συμβόλων Makaton ήταν ο πιο κατανοητός, στην συγκεκριμένη φάση οι συμμετέχοντες τον έχουν τοποθετήσει ως τον πιο μη κατανοητό. Αυτή η ξαφνική μεταβολή των αποτελεσμάτων παρατηρήθηκε και στην έρευνα που έγινε με τους τυπικώς αναπτυσσόμενους ενήλικες, αφού εκτός από την ομοιότητα των αποτελεσμάτων σχετικά με τις επιλογές τους, το σύμβολο Makaton ήταν αυτό που έλαβε την τελευταία θέση σε επίπεδο κατανόησης (Φωτίου, 2019). Το συγκεκριμένο σύμβολο Makaton ήταν αυτό που προκάλεσε την ανομοιογένεια μεταξύ

των επιλογών των συμμετεχόντων, μιας και τα σχόλια τους επικεντρώνονταν γύρω από το σύμβολο αυτό.

Η χρήση των συμβόλων σε περίπτωση μη λεκτικής επικοινωνίας ήταν το ζητούμενο από το έβδομο ερευνητικό ερώτημα. Σχεδόν όλοι οι λογοθεραπευτές (98%, n=49) εκτός από έναν είχαν θετική στάση απέναντι στην χρήση τους, όπως αυτό όμοια συνέβη και στην έρευνα της Φωτίου (2019). Όπως προαναφέρθηκε στην βιβλιογραφική ανασκόπηση αυτά τα σύμβολα χρησιμοποιούνται ευρέως στο πεδίο της επαγγελματικής και εναλλακτικής επικοινωνίας εδώ και δεκάδες χρόνια από παιδιά και ενήλικες με κύριο σκοπό την επικοινωνία. (Pamroulou, 2016; Pamroulou, 2017; Fuller et al., 1992; Sevcik et al., 1991). Μια πληθώρα γραφικών συμβόλων έχουν αναπτυχθεί από την δεκαετία του 1960 (Pamroulou, 2015). Σύμφωνα με τους ερευνητές Pamroulou και Detheridge (2007) τα γραφικά σύμβολα μπορούν να λειτουργήσουν ως διαβατήρια και βιβλία επικοινωνίας, εξυπηρετώντας επικοινωνιακούς σκοπούς. Όλοι οι συμμετέχοντες της έρευνας εκτός από έναν, ανέφεραν πως χωρίς τα σύμβολα δεν θα μπορούσαν να εκφράσουν τα συναισθήματα, σκέψεις, ιδέες τους και πως αυτός αποτελεί έναν από τους τρόπους για να τα επιτύχουν όλα αυτά.

Σημειώθηκε η άποψη των συμμετεχόντων, στο όγδοο ερευνητικό ερώτημα, για το αν θεωρούν την χρήση των συγκεκριμένων συμβόλων εύκολη ή δύσκολη. Η πλειοψηφία αυτών (92%, n=46), απάντησε πως η χρήση των συμβόλων είναι εύκολη, διότι δείχνεις μια εικόνα και αυτόματα ο άλλος μπορεί να κατανοήσει το τι θέλεις να του πεις. Αντίθετη άποψη είχαν οι υπόλοιποι συμμετέχοντες, οι οποίοι σχολίασαν πως ένας παράγοντας δυσκολίας είναι το νοητικό και γνωστικό επίπεδο του χρήστη, το οποίο θα επηρεάσει τον βαθμό ευκολίας της χρήσης των συμβόλων και θα τον καταστήσει σε δύσκολο. Βέβαια, ένας παράγοντας που καθορίζει την εύκολη ή δύσκολη χρήση, αποτελεί η εικονικότητα και η διαφάνεια των συμβόλων, όπως έχει αναφερθεί και στην βιβλιογραφική ανασκόπηση (Sevcik et al., 1991). Εύκολη την χρήση των γραφικών συμβόλων εξέφρασε και ο πληθυσμός των τυπικών αναπτυσσόμενων ενηλίκων (Φωτίου, 2019).

5 Συμπεράσματα

Σημαντικά είναι τα ευρήματα που προέκυψαν από την παρούσα έρευνα, μιας και είναι από τις πρώτες έρευνες που αποσκοπούν στην διερεύνηση των προτιμήσεων των λογοθεραπευτών όσον αφορά τα σύμβολα της Επαυξητικής και Εναλλακτικής Επικοινωνίας. Τα ερευνητικά ερωτήματα που καθοδήγησαν την συλλογή των δεδομένων ήταν:

1. Οι λογοθεραπευτές προτιμούν τα έγχρωμα ή τα μαυρόασπρα σύμβολα;
2. Ποιο τύπο σύμβολων Επαυξητικής και Εναλλακτικής Επικοινωνίας προτιμούν οι λογοθεραπευτές;
3. Ποιο τύπο συμβόλων προτιμούν να χρησιμοποιούν για τις επικοινωνιακές τους αλληλεπιδράσεις;
4. Ποιο τύπο συμβόλων θεωρούν πιο κατάλληλο για παιδιά;
5. Ποιο τύπο συμβόλων θεωρούν πιο κατάλληλο για ενήλικες;
6. Ποιο τύπο συμβόλων κατανοούν καλύτερα;
7. Κατά πόσο οι λογοθεραπευτές θα χρησιμοποιούσαν τα σύμβολα σε περίπτωση μη λεκτικής επικοινωνίας;
8. Κατά πόσο οι λογοθεραπευτές θεωρούν την χρήση των συμβόλων εύκολη ή δύσκολη;

Την διεξαγωγή της παρούσας έρευνας ώθησε η έλλειψη της βιβλιογραφίας σχετικά με τις προτιμήσεις των συμβόλων Επαυξητικής και Εναλλακτικής Επικοινωνίας που έχουν οι λογοθεραπευτές στην Κύπρο. Παρόλο που έχουν διεξαχθεί δύο παρόμοιες έρευνες (Φωτίου, 2019; Διαμαντή, 2019) ο πληθυσμός που εστιάστηκαν είναι διαφορετικός από αυτό την συγκεκριμένης έρευνας, αφού αφορούσαν τον πληθυσμό τυπικών αναπτυσσόμενων εηλίκων και τον πληθυσμό ατόμων με αυτιστική διαταραχή και διανοητική υστέρηση αντίστοιχα.

Στην συγκεκριμένη έρευνα έλαβαν μέρος συνολικά 50 εγγεγραμμένοι λογοθεραπευτές που εργάζονταν στην Κύπρο κατά την περίοδο συλλογής των δεδομένων. Ο αριθμός των συμμετεχόντων θεωρήθηκε ικανοποιητικός λαμβάνοντας υπόψη τους χρονικούς περιορισμούς που έχει μια πτυχιακή εργασία σε επίπεδο προπτυχιακού διπλώματος. Επίσης είναι σημαντικό να

ληφθεί υπόψη ότι η συγκεκριμένη έρευνα έλαβε χώρα κατά την περίοδο της πανδημίας του Κορωνιού άρα οι δυσκολίες για την συλλογή δεδομένων αυξήθηκαν δραματικά μιας και emπίπταν στην περίοδο μεγάλων αλλαγών για τους λογοθεραπευτές. Ο τρόπος εργασίας τους άλλαξε δραματικά κατά την περίοδο της πανδημίας (μέσω τηλελογοθεραπείας) καθώς και οι οικογενειακές υποχρεώσεις αυξήθηκαν λόγω του ότι τα σχολεία έκλεισαν. Για αυτό τον λόγο δεν ήταν πάντοτε εύκολο στο να οργανωθεί μια συνέντευξη σε χρόνο που να είναι εύκολο για τους συμμετέχοντες. Όμως παρόλο που η πανδημία επηρέασε και καθυστέρησε τον τρόπο συλλογής των δεδομένων, επιτεύχθηκε με επιτυχία ο εντοπισμός των συμμετεχόντων και η άντληση δεδομένων από αυτούς.

Εστιάζοντας στην διαδικασία συλλογής δεδομένων, μέσα από τις διάφορες ερωτήσεις που υποβλήθηκαν στους συμμετέχοντες διαφάνηκε η εναλλαγή των απόψεων τους πάνω στις ίδιες μεταβλητές, όταν είχαν προστεθεί νέα στοιχεία. Αυτά τα νέα στοιχεία επηρέαζαν την οπτική γωνία που έβλεπαν τα γεγονότα κάθε φορά, αφού οι απαντήσεις τους ήταν διαφορετικές. Αυτό βέβαια, το είχαν παρατηρήσει και οι ίδιοι, αφού καμιά φορά σχολίαζαν με έκπληξη πως στις προηγούμενες ερωτήσεις που είχαν απαντήσει, έδωσαν διαφορετικές επιλογές και είχαν διαφορετική άποψη που στήριζε αυτές τις επιλογές. Αυτό συμβαίνει διότι μπορεί τα σύμβολα μιας σειράς να ανήκουν όλα στην ίδια οικογένεια, δηλαδή σε ένα συγκεκριμένο σύνολο συμβόλων (π.χ. Makaton, Widgit), αλλά το κάθε σύμβολο ξεχωριστά έχει διαφορετικά χαρακτηριστικά τα οποία αναπαριστούν την έννοια που αντιπροσωπεύει το σύμβολο (π.χ. χαρά, πόνος). Κάποια από αυτά τα χαρακτηριστικά ίσως να μην απεικονίζονται πλήρως και έτσι αυτό που βλέπει το άτομο ή η μεταβίβαση της έννοιας στον χρήστη ή σε ένα άλλο πρόσωπο να μην είναι επαρκής. Βέβαια, σημαντικό ρόλο παίζει και η διαφάνεια του κάθε συμβόλου.

Περαιτέρω, ορισμένοι τύποι συμβόλων (π.χ. Μακατον) που χρησιμοποιήθηκαν ίσως να απαιτούν εκπαίδευση έτσι ώστε να μπορεί κάποιο άτομο να θεωρηθεί ικανό να τα χρησιμοποιήσει αποτελεσματικά. Επίσης είναι ευρέως διαδεδομένο στην βιβλιογραφία ότι σε ένα σύνολο συμβόλων (π.χ. Μάκατον, ParticiPics) υπάρχουν τα σύμβολα που έχουν υψηλή εικονικότητα και άρα ο χρήστης μπορεί εύκολα να αναγνωρίσει αλλά και να θυμάται την έννοια. Για παράδειγμα σύμβολα που αναπαριστούν συγκεκριμένες έννοιες όπως αντικείμενα (μήλο, δέντρο,

αυτοκίνητο) και ρήματα (παίζω, τρώω, πίνω) έχουν υψηλή εικονικότητα. Από την άλλη πιο αφηρημένες έννοιες μπορεί να έχουν περιορισμένη εικονικότητα. Για κάποιες από αυτές τις έννοιες όπως το πάνω, κάτω, μέσα, έξω το άτομο μπορεί να εκπαιδευτεί στους κανόνες που διέπουν το συγκεκριμένο σύνολο συμβόλων και έτσι να μάθει να τους γενικεύει σε άλλα σύμβολα που δεν έτυχε να τα ξαναδεί. Πχ στα Μακατον σύμβολα ο κύκλος υποδεικνύει την έννοια του χώρου. Άρα αν ο κύκλος είναι μέσα στον κύβο τότε η έννοια είναι μέσα, αν είναι πάνω από τον κύβο τότε την έννοια πάνω και ούτω καθ' εξής. Ίσως τότε για αυτό τον λόγο στην συγκεκριμένη έρευνα παρατηρήθηκε όμως πως ο τύπος συμβόλων Μακατον, σημείωσε αρκετά αρνητικά σχόλια μόνο ως προς το σύμβολο που απεικόνιζε τον πόνο, αφού όλοι το περιθωριοποιούσαν και το άφηναν τελευταίο.

Επίσης, ακόμη ένας λόγος που παρακινούσε τους συμμετέχοντες να αλλάξουν τις επιλογές τους, φαίνεται να ήταν τα χρώματα του κάθε συμβόλου. Καμιά φορά η ζωηρότητα αυτών ή η απουσία τους, προκαλούσε την ανομοιογένεια μεταξύ των απαντήσεων που έδιναν στις διάφορες ερωτήσεις. Εκτός από αυτό, το χρώμα προσθέτει μια επιπλέον πληροφορία στο κάθε σύμβολο αφού μέσω αυτού μπορείς να διακρίνεις καλύτερα οπτικά τις διάφορες λεπτομέρειες οι οποίες βοηθούν τον χρήστη ή τον συνομιλητή να τις διακρίνει γρηγορότερα. Από την άλλη, τα σύμβολα που δεν έχουν χρώμα μπορεί να χαρακτηριστούν πιο απλά και λιτά, που δεν μεταφέρουν πολλές πληροφορίες. Ακόμα, πολλές φορές η αλλαγή των απόψεων οφείλονταν στο μέγεθος των πληροφοριών που περιείχε το κάθε σύμβολο, δηλαδή εκτός από το χρώμα, που μεταβιβάζει περισσότερες πληροφορίες, οι λεπτομέρειες γύρω από το σύμβολο (πχ, βελάκια) έδιναν αμέσως διαφορετική εντύπωση στον καθένα.

Συμπεραίνοντας από τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης έρευνας, τα χαρακτηριστικά των γραφικών συμβόλων διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στις προτιμήσεις των λογοθεραπευτών και παρόμοια αποτελέσματα έχουν αναδειχθεί και από άλλες έρευνες που αφορούν ενήλικα άτομα χωρίς διαταραχές (Φωτίου, 2019) αλλά και άτομα που εμπίπτουν στο φάσμα του αυτισμού καθώς και με άτομα με νοητική υστέρηση (Διαμαντή, 2019; Pamroulou & Diamanti, 2020).

5.1 Επίλογος

Η παρούσα έρευνα μπορεί να χαρακτηριστεί και ως καινοτομική, αφού είναι η πρώτη έρευνα που εστιάστηκε στις προτιμήσεις των λογοθεραπευτών όσον αφορά τα σύμβολα της Επαυξητικής και Εναλλακτικής επικοινωνίας στην Κύπρο. Είναι πολύ σημαντικό να γίνουν περισσότερες παρόμοιες έρευνες με μεγαλύτερο δείγμα αλλά και σε διαφορετικές χώρες (άρα και κουλτούρες) έτσι ώστε να αυξηθεί κατά πολύ η υφιστάμενη βιβλιογραφία που βασίζεται στην Επαυξητική και Εναλλακτική Επικοινωνία. Επίσης, οι έρευνες αυτές μπορεί να λάβουν υπόψη διάφορες παραμέτρους που συζητήθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο (συμπεράσματα) όπως τα χαρακτηριστικά των συμβόλων (π.χ. το χρώμα και η εικονικότητα τους). Με αυτόν τον τρόπο, οι διάφορες μέθοδοι, στρατηγικές και τα εργαλεία που χρησιμοποιούνται στην Επαυξητική και Εναλλακτική Επικοινωνία θα παρουσιάσουν μεγάλη εξέλιξη και θα μπορούν να είναι πιο κοντά στις ανάγκες αλλά και τις προτιμήσεις των ατόμων με σύνθετες επικοινωνιακές διαταραχές.. Συμπερασματικά, λαμβάνοντας υπόψη τα αποτελέσματα και σκεπτόμενοι την περεταίρω διερεύνηση της, το πεδίο της ΕΕΕ στην χώρα μας μπορεί να αποδώσει περισσότερα θετικά σε πληθυσμό με σύνθετες επικοινωνιακές διαταραχές.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Abbott, C., Detheridge, T., & Detheridge, C. (2006). *Symbols, Literacy and Social Justice*. Leamington: Widgit

Allan, K. (2001). *Communication and consultation: Exploring ways for staff to involve people with dementia in developing services*. Bristol: The Policy Press.

Barrett, J. & Herriotts, P (1995). *Communication and Access to Computer Technology*. Oxford: The Disability Information Trust

Beukelman D. R. & Mirenda P. (2013). *Augmentative and alternative communication: Supporting children and adults with complex communication needs*. 4th edition. Baltimore, MD: Paul H Brookes.

Danos, X. (2014). *Graphicacy and Culture: Refocusing on Visual Learning*. Great Britain: Loughborough Design Press

Dietz, A., Quach, W., Lund, S.K. & McKelvey, M. (2012), “AAC assessment and clinical-decision making: the impact of experience”, *Augmentative and Alternative Communication*, Vol. 28 No. 3, pp. 148-59.

Fuller, D.R., Lloyd, L.L. & Schlosser, R.W. (1992), “Further development of an augmentative and alternative communication symbol taxonomy”, *Augmentative and Alternative Communication*, Vol. 8 No. 1, pp. 67-74.

Glennen, S. & DeCoste, D.C. (1997), *The Handbook of Augmentative and Alternative Communication*, Singular Publishing Group, San Diego, CA

Karal, Y., Karal, H., Şilbir, L., & Altun, T. (2016). Standardization of a Graphic Symbol System as an Alternative Communication Tool for Turkish. *Educational Technology & Society*, 19 (1), 53–66.

Light, J., & Drager, K. (2007). AAC technologies for young children with complex communication needs: State of the science and future research directions. *Augmentative and Alternative Communication*, 23, 204–216. doi:10.1080/07434610701553635

Murphy, J., & Cameron, L. (2008). The effectiveness of Talking Mats® with people with intellectual disability. *British Journal of Learning Disabilities*, 36(4), 232-241.

Murphy, J., & Oliver, T. (2013). The use of Talking Mats to support people with dementia and their carers to make decisions together. *Health & social care in the community*, 21(2), 171-180.

- Mirenda, P. (2003). Toward a functional augmentative and alternative communication for students with autism: Manual signs, graphic symbols, and voice output communication aids. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*.
- Mirenda, P. & Locke, P. (1989). A comparison of symbol transparency in nonspeaking persons with intellectual disabilities. *Journal of Speech and Hearing Disorders* 54: 131–40
- Mizuko, M.; Reichle, J. Transparency and recall of symbols among intellectually handicapped adults. *J. Speech Hear. Disord.* 1989, 54, 627–633.
- Pampoulou, E. (2016). Collaboration between speech and language therapists and school staff when working with graphic symbols. *Child Language Teaching and Therapy*, 32(3), 361-376.
- Pampoulou, E. (2017). Exploring professionals’ experiences when choosing graphic symbol sets. *Journal of Enabling Technologies*.
- Ropar, D., & Mitchell, P. (2001). Susceptibility to Illusions and Performance on Visuospatial Tasks in Individuals with Autism. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 539-549.
- Sandall, S.R.; Schwartz, I.S. *Building Blocks for Teaching Preschoolers with Special Needs*; Paul H. Brookes Publishing Co.: Baltimore, MD, USA, 2002.
- Sevcik, R.A., Ronski, M.A. & Wilkinson, K.M. (1991), “Roles of graphic symbols in the language acquisition process for persons with severe cognitive disabilities”, *Augmentative and Alternative Communication*, Vol. 7 No. 3, pp. 161-70.
- Wijk, H., Berg, S., Sivik, L. & Steen, B. (1999) ‘Color discrimination, color naming and color preferences in 80-year-olds’, *Aging Clinical and Experimental Research*, Vol. 11, pp. 176–85
- Κουρουπέτρογλου, Γ. & Λιάλιου, Σ. (2000). Συμβολικά Συστήματα Εναλλακτικής Διαπροσωπικής Επικοινωνίας. ΑΘΗΝΑ

**Ερωτηματολόγιο για τη διερεύνηση των προτιμήσεων των λογοθεραπευτών
όσον αφορά το είδος των γραφικών συμβόλων**

A. Γενικά Στοιχεία:

1. Πόσο χρονών είστε;

- 20-30
- 31-40
- 41-50
- 51-60
- 61-70

2. Άντρας / Γυναίκα

3. Ποιο είναι το μορφωτικό σας επίπεδο; (Πτυχίο, Μεταπτυχιακό, Διδακτορικό)

4. Τι επάγγελμα κάνετε;

5. Έχετε κάποια δυσκολία που σχετίζεται με την ομιλία / επικοινωνία σας;

6. Πως είναι η όραση σας;

7. Βλέπετε καθαρά;

8. Γνωρίζετε εάν έχετε αχρωματοψία ή κάποια διαταραχή όρασης;

B. Προτιμήσεις

B1. Τώρα θα σας δείξω 5 σειρές από σύμβολα. Θα σας κάνω κάποιες απλές ερωτήσεις. (Δείχνω τις σελίδες με τα σύμβολα)

1. Προτιμάς τα σύμβολα που είναι **έγχρωμα** ή **μαυρόασπρα**;

Γιατί;

2. Ποια σειρά **προτιμάς**;

Γιατί;

3. Ποια σειρά θεωρείς πιο **παιδική**;

Γιατί;

4. Ποια σειρά θεωρείς πιο **σοβαρή**;

Γιατί;

5. Σκέψου ότι δεν μπορείς να επικοινωνήσεις λεκτικά. Θα ήθελες να χρησιμοποιήσεις αυτά τα σύμβολα για να επικοινωνήσεις;

Γιατί;

6. Βάλε τις καρτέλες σε σειρά ξεκινώντας από αυτήν που **προτιμάς** καλύτερα.

Αρίθμηση:

Γιατί προτίμησες αυτή την σειρά;

7. Ποια σειρά από όλες θα προτιμούσες αν ήταν ανάγκη να επικοινωνήσεις **μόνο με αυτό τον τρόπο**;

Γιατί;

8. Βάλε τις καρτέλες σε σειρά **από την πιο σοβαρή στην πιο παιδική** σύμφωνα πάντοτε με την δική σου γνώμη.

Αρίθμηση:

Γιατί προτίμησες αυτή την σειρά:

9. Θεωρείς τη χρήση τους **εύκολη ή δύσκολη**;

Γιατί;

Γ. Κατανόηση (δείχνω το δεύτερο σετ συμβόλων)

1. Ποια σειρά συμβόλων κατανοείς καλύτερα; Γιατί;
2. Καταλαβαίνεις ποια λέξη/έννοια απεικονίζει η κάθε σειρά;
Θες να μου πεις τι πιστεύεις ότι απεικονίζουν;

Γ1. Τώρα θα σου δείξω δύο σειρές συμβόλων. (Δείχνω μία λέξη από κάθε σύνολο συμβολών, π.χ. την λέξη χαρούμενος και πόνος για όλα τα 5 σύνολα)

Δείχνω τη σειρά: Χαρούμενος

1. Ποιο σύμβολο κατανοείς καλύτερα;
Γιατί;
2. Κατανοείς καλύτερα τα **έγχρωμα ή τα μαυρόασπρα** σύμβολα;
Γιατί;
3. Ποιο σύμβολο θεωρείς **πιο παιδικό**;
Γιατί;
4. Ποιο σύμβολο θεωρείς **πιο σοβαρό**;
Γιατί;

Δείγνω τη σειρά: πόνος

- 5.** Τώρα κοίταξε την πρώτη σειρά συμβόλων. Βάλε τα σύμβολα σε σειρά ξεκινώντας από αυτό που θεωρείς ότι είναι **πιο κατανοητό**.

Αρίθμηση:

Γιατί;

- 6.** Βάλε τα σύμβολα σε σειρά από **το πιο σοβαρό στο πιο παιδικό**.

Αρίθμηση:

Γιατί;